Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ КОМИТЕТИ ВА ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

ГАЗЕТА 1928 ЙИЛ 11 ДЕКАБРДАН ЧИҚА БОШЛАГАН • № 54 (9290). • 1988 йил 18 март • жума • Баҳоси 3 тийин.

16 апрель — Бутуниттифоқ Коммунистик шанбалиги

АНЪАНА ДАВОМ ЭТМОҚДА

Ленинча коммунистик шанбалик куни Октябрь революцияси номли Тошкент тепловоз ремонт заводи ишчилари шаҳардаги 30-ўрта ҳунар-техника билим юртида таълим олаётган ўқувчиларга берилиши лозим бўлган тепловозни ремонтдан чиқарадилар. 16 апрель куни ишчилар билан бирга уларнинг шогирдлари — ҳаракатдаги составнинг бўлажак слесарлари ҳам меҳнат қиладилар.

Корхонада Владимир Ильич Ленин туғилган куннинг 118 йиллигини зарбдор меҳнат билан кутиб олиш тўғрисида Москва меҳнаткашларининг чақириғини қўллаб-қувватлаб ўтказилган кўп кишилик митингда ана шу тепловозни билим юртига беришга қарор қилинди. Митингда сўзга чиққан слесарь Ш. Содиқов шундай деди:

— Коллективимизда ёшлар катталарнинг ишини давом эттиришдек ажойиб анъана пайдо бўлган. Менинг ўзим ҳам заводда ишлаётганимга унча кўп бўлгани йўқ. Ўз устозларимга улар берган таълим ва ёрдам учун миннатдорчилик билдираман. Тепловозимиз болалар ўзлари танлаган мутахассисликни яхшироқ ўрганишларига ёрдам беради, деб ишонаман.

Ишчи В. Косирева тепловоз ремонтчилари ишчилар синфининг бошқа яхши анъаналарига ҳам содиқ эканликларини таъкидлади.

Митинг қатнашчилари «Қизил шанбалик» кунида иккита юк тортувчи электродвигателни ремонт қилиб бериш, 15 тонна металл ва бир тонна рангли металл қуймасини тайёрлашга аҳд қилдилар. Ҳаммаси бўлиб 85 минг сўмлик маҳсулот ишлаб чиқарилади, беш йиллик фондига камида тўрт минг сўм пул ўтказилади.

(ЎзТАГ мухбири).

СОВЕТ-ЮГОСЛАВИЯ МУЗОКАРАЛАРИ ДАВОМ ЭТТИРИЛДИ

БЕЛГРАД, 16 март. (ТАСС махсус мухбирлари). ...ба куни Югославия ...нистлар союзи Марка... комитетида КПСС Мар... Комитети Бош секре... М. С. Горбачевнинг ...славия раҳбарлари би... музокаралари давом эттирилди.

ЮКС Марказий Комитети Президиумининг Раиси Б. Крунич М. С. Горбачевга мурожаат этиб, Югославия коммунистлари, барча меҳнаткашлари совет мамлакати турмушидаги тарихий бурилишни, СССРнинг халқаро майдондаги тинчликсевар ташаббусларини алоҳида эътибор билан кузатиб бораётганликларини айтди.

Биз қайта қуришда қардош совет халқига муваффақиятлар тилаймиз, қайта қуриш жамиятнинг ижодий имкониятларини, моддий ва маънавий потенциалини жуда тўлиқ намоён этиш имконини беради. Бу эса социализмнинг обрў-эътиборини ва жозибадорлигини ошириш учун ғоят катта аҳамиятга бўлур эди.

М. С. Горбачев самимий сўзлар учун, Югославия диёрида шодиёна кутиб олинганлиги учун ташаккур билдириб, югославиялик ўртоқлар билан музокаралар ҳар томонлама ҳамкорликни ривожлантиришга, уни янги, яна ҳам юқорироқ поғонага кўтаришга бўлган ҳар иккала томоннинг хоҳишини тасдиқламоқда, деди. Бизнинг муносабатларимиз, деб давом қилди у, бир вақтлар мушкул синовлардан ўтган эди. Биз улардан сабоқлар чиқариб олиб, принципларни шакллантирдикки, Совет-Югославия ҳамкорлиги ана шу принциплар асосида мустаҳкамланди, янги сифат касб этди. Келишиб олинган декларация яна ҳам кенгроқ миқёсда ҳаракат қилишимизга имкон беради.

Миқёслардаги, миллий хусиятлардаги ва конкрет шароитлардаги барча тафовутларга қарамай, СССР билан ЮСФР умуман ўхшаш вазифаларни ҳал этаётганликлари таъкидланди. Сиёсий системанинг ишлаши билан боғлиқ масалалар комплекси ана шу вазифаларнинг энг муҳимларидан биридир. Таркиб топган тартиботларни ўзгартириш тўғрисида гап бораётгани йўқ, албатта. Гап шундаки, бу тартиботларга, таъбир жоиз бўлса, янги куч бағишлаш, энг оммавий ижтимоий-сиёсий ташкилот бўлмиш Советларнинг роли ва таъсирини ошириш зарур. Уларнинг фаолиятини қайта қурмай туриб, бюрократизмга узил-кесил барҳам беришни, ижтимоий турмуш ва социал жараёнларни авж олдиришни тасаввур қилиш қийин. Бу соҳа инсон омилини улуғлаш билан ғоят бевосита боғлангандир.

Бунда кўп нарса партияга, сиёсий йўл ва назарий ишланмаларни шакллантиришга, мустаҳкам ҳуқуқий негизни яратишга боғлиқ.

Социализмни ривожлантиришнинг ҳозирги босқичида партия вазифаларини идрок этиш, унинг иш методларини янгилаш муҳим аҳамиятга эгадир. М. С. Горбачев сиёсий авангард сифатида, мамлакатларимиздаги меҳнаткашларнинг ҳамма қатламларини, барча миллат ва элатларни бирлаштирувчи омил сифатида партиянинг ролини ленинча тушунишнинг жуда катта аҳамиятини алоҳида таъкидлаб ўтди.

Турмуш партиялараро ҳамкорликка нисбатан янги талабларни ўртага қўймоқда. КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари сиёсий даражадаги мулоқотнинг жўшқинлиги, мунтазамлилигини қайд этиб, мана шуларнинг ҳаммасини яна ҳам кўпроқ собитқадам, сермазмун, бир-бирини бойитувчи мулоқотга айлантириш тўғрисида ўйлаб кўрадиган вақт келганлигини айтди. Биз кенг кўламдаги мулоқотдан манфаатдормиз, бу мулоқот шунчаки бир маросим руҳида бўлмай, балки жонли, амалий руҳда бўлиши керак, деб таъкидлади М. С. Горбачев. Ишни партия илмий муассасалари йўли билан ҳамкорликни кенгайтириш сари дадилроқ олиб бориш, назарий муаммоларни ишлаб чиқишга, тажрибани биргаликда умумлаштиришга киришиш лозим.

Югославия раҳбари КПСС билан ЮКС ўртасидаги ҳамкорликнинг аҳволига берилган баҳога ва уни яна чуқурлаштириш имкониятларига қўшилди. Барқарор негизда ва қўшма ҳужжатларда, келишиб олинган Совет-Югославия декларациясида қайд этилган принциплар асосида партиялараро алоқаларни бундан буён ҳам ривожлантиришга тайёрлик таъкидланди. Мулоқот, шу жумладан жаҳон сиёсатининг шимол-жануб муносабатлари каби ўткир масалалари, ривожланаётган мамлакатларнинг қарздорлиги, уларнинг технология жиҳатидан қарамлиги проблемаси юзасидан мулоқотнинг муҳимлиги таъкидлаб ўтилди.

М. С. Горбачев ҳам шу мавзуни давом эттириб, социалистик мамлакатлар технология соҳасида сакраш қилиш, «импорт вабоси» деб аталмиш иллатдан халос бўлиш ҳамда фан ва техниканинг илғор марраларига чиқиб олиш манфаатлари йўлида ўз куч-ғайратларини бирлаштиришдек ҳаётий зарурат олдида турганликларини айтди.

Б. Крунич ҳозир Югославия жамияти дуч келаётган ва ҳал қилаётган мураккаб проблемалар тўғрисида муфассал сўзлаб берди. У мазкур проблемаларнинг ўткирлиги социалистик ўзини-ўзи бошқаришни ривожлантиришдан иборат бош йўлни даргумон қилиб қўймайди, деди. ЮКС конференцияси муҳокамасига қўйиладиган масалалар тўғрисида совет раҳбарига ахборот берди. Централизм ва ноцентрализм нисбати масалалари юзасидан ҳамжиҳатлик руҳи билан суғорилган жонли мулоқот авж олиб кетди. Бу борада юзага келадиган муаммоларни биргаликда чуқур таҳлил этиш муҳим, деб топилди.

Барча тинчликсевар кучларнинг ҳамкорлиги масалалари юзасидан фикрлашувлар суҳбатда талайгина ўрин олди. Партиялар ва ҳаракатлар намояндаларининг Москвадаги учрашуви шу жиҳатдан туб бурилишни бошлаб берганлиги қайд этиб ўтилди. Совет ва Югославия раҳбарлари ана шу учрашув ҳозирги замоннинг энг муҳим проблемалари юзасидан, аввало қуролланиш пойгасига, уруш хавфига қарши, инсониятнинг омон қолиши учун курашда прогрессив кучлар биргаликда ҳаракат қилишга интилаётганлиги мустаҳкамланиб бораётганлигини тасдиқлаганини уқтирдилар. Айни вақтда бу жараён осонликча ривожланиб бормаётганлиги, давримизнинг янги реалликларини чуқур идрок этиш, умум-инсоний манфаатлар устунлигини англаш талаб этилиши тўғрисида гапирилди.

Ҳар иккала томон музокараларга хос бўлган чинакам партиявий рўй-ростлик, ошкоралик муҳитидан мамнуният билдирди. М. С. Горбачев билан Б. Крунич эркин мулоқотни ривожлантиришга, социалистик қурилишнинг турли масалалари юзасидан кенг жабҳада тажриба алмашишга тайёр эканликларини таъкидладилар.

Суҳбатда: Совет томонидан — КПСС Марказий Комитетининг секретари В. А. Медведев, КПСС Марказий Комитетининг аъзоси И. С. Силаев, бошқа расмий кишилар: Югославия томонидан — ЮКС Марказий Комитети Президиумининг аъзолари М. Орландич, М. Реновица, В. Тупурковский, ЮКС Марказий Комитети Президиумининг ижрочи секретари С. Стоянович ва бошқа расмий кишилар иштирок этдилар.

* * *

ЛЮБЛЯНА, 16 март. (ТАСС махсус мухбирлари). Бугун М. С. Горбачев Югославиянинг Любляна шаҳрига келди. Аэродромда совет раҳбарини ва унинг рафиқасини Словения Социалистик Республикаси Президиумининг Раиси Франце Попит, Словения Коммунистлар союзи Марказий Комитетининг раиси Милан Кучан ўз рафиқалари билан, бошқа расмий кишилар кутиб олдилар.

А. БЕЛИКОВ, А. КОНДРАШОВ, Г. ШИШКИН.

М. С. Горбачевнинг ЮСФР скупщинасида нутқ сўзлаётган пайти.

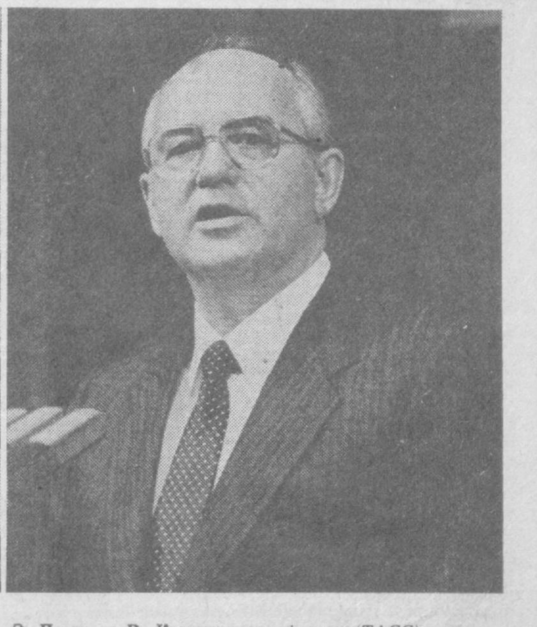

Э. Песов ва В. Кузьмин телефотоси (ТАСС).

БИЗ БУ УЧРАШУВЛАРНИ ҲЕЧ ҚАЧОН УНУТМАЙМИЗ

М. С. ГОРБАЧЕВНИНГ ЮГОСЛАВИЯДА БЎЛИШИ

БЕЛГРАД, 16 март. (ТАСС махсус мухбирлари). Бугун бу ерда Белграднинг Эсдалик олтин медалини М. С. Горбачевга топшириш маросими бўлди. Белград шаҳри скупщинасининг раиси **А. Бакочевич** шаҳар аҳолиси, унинг раҳбарлари номидан КПСС Марказий Комитетининг Бош секретарини самимий табриклади. Халқларимизнинг дўстлиги, уларнинг маънавий алоқалари олис ўтмишга бориб тақалади, деди у. Югославия халқлари бу анъаналарни ривожлантирмоқдалар. Бизнинг бир қанча энг кўркам кўча ва хиёбонларимиз мамлакатингизнинг машҳур кишилари — Пушкин, Тургенев, Чехов, маршаллардан Жуков, Бирюзов, Толбухин номлари билан аталганлиги халқимизнинг Совет Иттифоқига нисбатан эзгу муносабатда эканлигидан далолат беради. Марказий проспектлар ва хиёбонларга Ленин, Октябрь революцияси, Қизил Армия номлари берилган.

Ёдгорлик қабристонини зиёрат қилган вақтингизда Белградни озод қилиш кунларида Югославия жангчилари билан бирга ҳалок бўлган қизил аскарлар хотирасини белградликлар нақадар эъзозлаётганликларини ўз кўзингиз билан кўриб, ишонч ҳосил қила олдингиз. Халқимиз биргаликдаги кураш тўғрисидаги бу хотирани мангу асрайди.

Муҳтарам ўртоқ Горбачев, кунларнинг бирида Сиз социализм ғояларини ҳимоя қилишимиз ва инсонпарварликка хилоф бўлган ҳамма нарсадан ўзимизни халос этишимиз керак, социализм халқнинг жуда катта ижодий кучларини уйғотади ва шахснинг маънавий камол топишини таъминлайди, деган эдингиз. Сизнинг фаолиятингиз айни мана шуни бажаришга қаратилганлигини таъкидламоқчиман. Сизга олтин медалнинг топширилиши — хизматларингиз эътироф этилганлигининг белгисидир.

М. С. Горбачев жавоб нутқида бундай деди: аввало Эсдалик медали топширилганлиги учун астойдил миннатдорчилигимни изҳор этаман. Сизларга ва сизлар орқали Белград аҳолисига ташаккур билдираман.

Белграднинг тарихи ҳақиқатан ҳам катта ва жўшқин тарихдир. Озодлик сари жуда зўр интилиш белградликларга ҳамиша хос бўлиб келганлигини биламан, бу эса шу тарихнинг энг муҳим жиҳатидир. Биз белградлик киши сиймосида инсон қадр-қиммати, мустақиллиги учун кураш рамзини кўрамиз. Шу боисдан ҳам мен Эсдалик олтин медалини шу қадар ҳаяжон билан қабул қилиб олаяпман. Ҳозирги Белград — замонавий шаҳар бўлиб, унда тарих анъаналари ҳам сақланиб қолмоқда.

Биз Югославия халқи билан дўстликни жуда қадрлаймиз. Совет кишилари учун бу дўстлик ҳамиша бузилмасдир. Москва ва Белград меҳнаткашларининг дўстлиги бундан буён ҳам муваффақиятли ривожланиб боришига ишончингиз комил бўлаверсин. Фурсатдан фойдаланиб, шаҳарга тобора равнақ, унинг аҳолисига эса омон-эсонлик ва бахт-саодат тилайман.

М. С. Горбачев шаҳар делегациясига СССР халқ рассоми З. К. Церетелининг «Москва» панносини Белградга совға қилиб топширди.

* * *

Шу куни М. С. Горбачев Белграднинг эски шаҳар қисми бўйлаб сайр қилди. Ўн минглаб шаҳарликлар совет раҳбари билан учрашиш учун кўчаларга чиқишди. Улар М. С. Горбачевни қизғин қарсаклар билан, «Яшасин Совет Иттифоқи!», «Яшасин Ленин партияси!», «Қайта қуриш — жуда қойил!», «Биз Сиз билан учрашувларни ҳеч қачон унутмаймиз, ўртоқ Горбачев!» деган хитоб сўзлари билан олқишлаб турдилар.

М. С. Горбачев москваликлардан, барча совет кишиларидан белградликларга салом топширди. У белградликлар билан иккала мамлакат дўстлиги, амалий ҳамкорлиги хайрли самаралар бераётганлиги, одамларнинг туб манфаатларига мос бўлиб тушаётганлиги тўғрисида гаплашди. Совет Иттифоқи халқлари ҳам, Югославия халқлари ҳам дўстликни ривожлантиришга, ҳар томонлама алоқаларни кенгайтиришга интилаётганликлари ҳам жуда создир.

* * *

Куннинг иккинчи ярмида Бош секретарь Земун-Поледаги маккажўхори институтига борди. У олимлар ва мутахассислар билан учрашди, уларнинг маккажўхори дурагайларини яратиш ҳамда улардан фойдаланиш соҳасидаги тадқиқотлари билан танишди.

* * *

М. С. Горбачев Югославия скупщинасининг раҳбарлари билан, унинг иккала палатаси — парламентнинг навбатдаги мажлисига йиғилган иттифоқ вечеси ҳамда республикалар ва ўлкалар вечеси делегатлари билан учрашди.

Залда ЮСФР Президиумининг Раиси Л. Мойсов, ЮКС Марказий Комитети Президиумининг Раиси Б. Крунич, Югославиянинг бошқа раҳбарлари бор эдилар.

Югославия Социалистик Федератив Республикаси иттифоқ вечеси билан республикалар ва ўлкалар вечесининг қўшма мажлисини ЮСФР скупщинасининг раиси М. Рожич очди.

Мажлисда М. С. Горбачев нутқ сўзлади.

Унинг нутқи қарсаклар билан бўлиниб турди.

М. С. Горбачевга ЮСФР скупщинасининг эсдалик медали топширилди.

КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари РСФСР халқ рассоми М. И. Самсоновнинг «Белграднинг озод қилиниши» картинасини ЮСФР скупщинасига тортиқ қилди.

* * *

М. С. Горбачевнинг Сербия Социалистик Республикаси раҳбарлари билан учрашуви бўлди. Учрашувда республика Президиумининг Раиси П. Грачанин, Сербия Коммунистлар союзи Марказий Комитети Президиумининг Раиси С. Милошевич қатнашдилар.

Сербия Республикаси Президиуми билан Коммунистлар союзи Марказий Комитетининг Президиуми КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари шарафига зиёфат бердилар.

А. БЕЛИКОВ, А. КОНДРАШОВ, Г. ШИШКИН.

«Лоқайдлик гирдоби» мақоласи изидан

КЎЧАТНИ ҚАЕРГА ЭКАДИЛАР?

БУНДАН бир йил муқаддам газетамизда эълон қилинган «Лоқайдлик гирдоби» мақоласида Оққўрғон райони хўжаликларида сўнгги йилларда мевазорларнинг камайиб кетганлиги, янги боғроғлар яратишга эътибор берилмаётганлиги ҳақли танқид қилинган эди. Ана шундан сўнг район партия комитети, район Совети ижроия комитети ва район агросаноат бирлашмаси махсус қарор қабул қилиб, зудлик билан боғларни кенгайтириш, айниқса, колхоз ва совхозларда мевазорлар барпо этиш юзасидан тадбирлар ишлаб чиққан эди. Биз яқинда районда ана шу тадбирлар бўйича қандай ишлар қилинганлиги билан қизиқдик.

— Очиғини айтганда мақола босилгандан сўнг хўжалик раҳбарлари ҳам, мутахассислар ва кекса деҳқонлар ҳам ҳақиқатни тан олишди,— дейди район агросаноат бирлашмаси агрономи Акбар Раимқулов.— Зеро, районимизда боғ-роғларнинг аҳволи жуда ачинарли ҳолатга келган эди. Энг муҳими шундаки, илгари қоғозда қолиб кетадиган қарорлар ва тадбирлардан фарқли ўлароқ бу сафар тезда амалий ишга киришдик. 1987 йилдаёқ районда 8,5 гектар боғ барпо этилди. 177 гектар майдондаги эски мевазорлар реконструкция қилинди. 4,5 минг туп ток кўчати ўтқазилди. Умуман колхоз ва совхозларда 26 минг туп мевали дарахт кўчатлари экилди.

Ҳақиқатан ҳам районда боғларни кенгайтириш борасида бир мунча жонли ишлар амалга оширилмоқда. Жумладан, 1988 йилда 45 гектар майдонда янги боғ яратиш, яна 45 гектар ерда эса ток кўчатлари ўтқазиш режалаштирилган. Шундай қилиб икки йил ичида районда салкам 100 гектар боғ яратилади. Агар 10—15 йил ичида Оққўрғонда мавжуд боғлар территорияси 177 гектардан ошмаганлигини ҳисобга олсак, буни фақат хурсанд бўлиб гапириш керак.

Шуниси диққатга сазоворки, эндиликда хўжалик раҳбарлари ҳам амалий ишга киришиб кетдилар. Бизга «Ленинизм» колхозида олиб борилаётган ишларни алоҳида ҳикоя қилиб беришди. Бу ерда шу бу йилнинг ўзида 8 гектар майдонда боғ ва узумзор ташкил этилади. Кўчат ўтқазишга барвақт киришган соҳибкорлар ҳозиргача 4 минг туп шафтоли, ўрик ва бошқа мевали дарахтларни экиб қўйишди. Бундан ташқари колхозда барча дала шийпонлари атрофи ва кўчаларнинг бўйларига ҳам дарахтлар ўтқазиш мўлжалланмоқда.

Вотинцев номли, Навоий номли, «Партия XXII съезди» колхозлари, Сегизбоев совхозида боғ ва узумзордан ном-нишон йўқ эди. Шу йилнинг ўзида бу хўжаликларда камида 10 гектардан боғ яратиш юзасидан тадбирлар ишлаб чиқилди.

Аммо барча имкониятлар яратилиб берилганлигига қарамасдан бу ишга ҳамон панжа орасидан қараётган раҳбарлар ҳам топилиб турибди. Масалан, «Озод» колхозида колхозчиларни ва уларнинг фарзандларини ўз боғларида етиштирилган ширин-шакар мевалар билан таъминлашни ўйлашмаяпти. Шунинг учун ҳам кўчатларни ўтқазишда бу қулай палла бой берилмоқда.

Шу ўринда ҳали мевазорларни кенгайтириш борасида тўсиқ бўлаётган айрим муаммолар устида ҳам алоҳида тўхталиб ўтиш керак, деб ўйлаймиз. Гап шундаки, кўпгина хўжаликларнинг раҳбарлари ва мутахассислари «биз жони-дилимиз билан мевазорлар яратиш тарафдоримиз, агар бизга махсус қарор бўйича ер ажратиб ёки бошқа экинларнинг планини камайтириб берилса, зудлик билан ишга киришиб кетар эдик. Ҳозир эса бунинг акси бўлаяпти. Планлаштирувчи ташкилотлар гарчанд бизга оғизда мевазорлар яратинг, деб кўрсатма беришаётган бўлса-да, амалда пахта ва бошқа қишлоқ хўжалик экинлари учун ажратилган ерлардан мевали дарахт кўчатлари ўтқазиш учун майдон ажратмаяптилар. Агар биз ўзбошимчалик билан пахта майдонидан қисқартириб боғ яратсак эртага бу ишимизга жавоб беришга тўғри келади», деган ҳақли гапларни айтишмоқда.

Дарвоқе, нега ҳалигача мутасадди ташкилотлар бу ишни амалий ҳал этишмаяпти. Ахир областимиздаги биронта колхоз ёки совхозда ортиқча ернинг йўқлиги маълум-ку! Шундай бўлгач, боғ учун асосий майдондан 5—10 гектарини чегириб бериш керак, деб ўйлаймиз. Қолаверса сўз билан иш бир бўлсин-да. Афсуски, ҳанузгача бу муҳим ишга иккинчи даражали вазифа деб қаралмоқда.

— Яна бир муаммо тўғрисида гапириб ўтишни истардим,— дейди А. Раимқулов.— Колхоз ва совхозларимизда бутун ички имкониятлар ишга солиниб боғлар яратилмоқда. Бундан жуда хурсандмиз. Лекин вазифа ерга фақат мевали дарахт кўчатини экишдан иборат эмас, деб ўйлайман. Аксинча биз дарахтларни шундай саралаб экайликки, келгусида ундан мўл, сархил мева олайлик. Афсуски, биз ҳозирги вазиятда бу мақсадимизга тўлиқ эриша олмаймиз. Сабаби бизга серҳосил мевали дарахтларнинг кўчатлари етишмаяпти. Масалан, ҳозир хўжаликларимиз областдаги «Плодопитомник»лардан кўчат олишяпти. Аммо уларнинг нави, ҳосили ҳақида аниқ маълумотга эга эмасмиз. Деҳқонларимиз эса илгари республикамизда донг таратган навларни экиш истагидалар.

Бу талаб ҳам ҳақли. Колхоз ва совхозларга, ташкилотларга мевали дарахт кўчатларини етказиб берувчи мутасадди хўжаликлар буни ҳисобга олишлари керак. Хуллас, ҳозир бутун диққат-эътиборни боғ-роғлар яратишга қаратайлик. Оққўрғонлик мутахассислар айтганидек, эндиликда бу иш иккинчи даражали эмас.

Ф. МУҲИДДИНОВ.

Мавсум яқин, нега хотиржамсиз?

ЎЗ ишига тадбиркор, пухта бўлган колхоз ва совхозларда экиш мавсумида ишлатиладиган техникалар ремонт қилиниб, тайёргарлик чизиғига 1 февралдаёқ келтириб қўйилган эди.

Айни кунда жойларда техникалар яна бир бор юргизиб кўрилиб, синовдан ўтказилмоқда. Бўка районидаги Ильич номли, «Партия XIX съезди» ва «Ленинизм» колхозларида ремонтчи ва механизаторларга етарли меҳнат шароитлари яратилган. Бу колхозларда трактор паркининг ўзида механизаторлар учун тушликда иссиқ овқат тайёрланяпти. Улар шу ернинг ўзида дам олишмоқда. Шарт-шароитнинг етарлилиги туфайли механизаторлар ишида унум бўлаяпти. Мазкур колхозларда мавжуд техникалар сифатли созлаб қўйилган.

Бироқ, мавсумга тайёргарлик, райондаги ҳамма хўжаликларда ҳам кўнгилдагидек бораяпти, деб айта олмаймиз. Масалан, куни кеча райондаги бир неча колхоз ва совхозларда бўлганимизда фақат чигит экадиган сеялкаларгина тўлиқ ремонт қилиб қўйилганлигининг гувоҳи бўлдик. Бошқа техникалар ремонтига эътибор жуда суст. Райондинг «Партия XX съезди» колхозида мавжуд 30 та ҳайдов тракторидан бор-йўғи 15 тасигина созланган. Сифат комиссияси аъзолари томонидан эса 10 та тракторгина қабулдан ўтган. «Кўкорол» совхозида ҳам масъулиятли палла яқинлашиб келаётганлигига қарамай, 58 та трактордан 46 таси тайёрлаб қўйилганлигини қандай изоҳласа бўлади?!

Шунингдек, райондаги «Кремль» совхозида ҳам, техника ремонти турли хил баҳоналар ва запас қисмларнинг етишмаслиги туфайли чўзиб юборилмоқда. Хўжаликда 85 та транспорт-трактори бўлиб, ҳозирга қадар уларнинг 70 тасигина тайёрлаб қўйилди. Шу сингари манзарага Фрунзе номли, «Ленин йўли» колхозлари трактор паркларида ҳам кўзимиз тушди. Бу ерда техника ремонти билан шуғулланадиган механизатор ва слесарларга етарли шарт-шароитлар яратиб берилмаган.

Колхознинг раҳбар ва мутахассислари экиш кампанияси бошлангандан сўнг далага ўғит ва уруғлик чигит ташишда фойдаланиладиган транспорт воситаларининг нечоғли кераклигини айни пайтда унутиб қўйишганга ўхшайдилар. Акс ҳолда мавсумга бармоқ билан санарли кунлар қолаётганига қарамай хотиржамлик ҳукм сурмасди.

У. МУҲАМЕДОВ.

ХУШХАБАРЛАР

«ОБОДОНЧИЛИК» КООПЕРАТИВИ

«Ободончилик» кооперативи Олмалиқ шаҳар Советининг энг яқин ва ишончли ёрдамчиси бўлиб қолди. Кооператив аъзолари корхоналар билан тузилган шартномага кўра, кўчаларни, йўлкаларни ҳамда ирригация шохобчаларини ремонт қиладилар, уй-рўзғордан чиққан ахлатларни ташиб кетадилар. Улар квартираларни, подъездларни ремонт қиладилар, шаҳар территориясини кўкаламзорлаштиришдек фойдали ишлар билан шуғулланадилар.

●

ЙИЛИГА 3 МИЛЛИОН ПАКЕТ УРУҒЛИК

«Узсортсемовощ» бирлашмасида маҳсулот фирма пакетларига солиб чиқарила бошлади. Бу ерда монтаж қилинган автомат қадоқловчи аппарат редиска, ошкўк, помидор, қовун-тарвуз уруғларини бир граммгача аниқликда қоғоз пакетларга қадоқлаб солади, маҳкамлайди ва уруғлик навини, вазни ва нархини ёзиб қўяди. Ҳар йили автомат бирлашманинг 50 та магазинида сотиш учун 3 миллион пакет уруғлик чиқара олади.

(ЎзТАГ)

БАҲОРГИ ТОШҚИНЛАРДАН САҚЛАНИШГА ШАЙ ТУРАЙЛИК

П. АБДУРАҲМОНОВ,
Тошкент область Советн ижроия комитети раиси, Граждан мудофааси бошлиғи

Баҳор — табиатнинг уйғониш, яшариши билан боғлиқ қувончлар фаслигина эмас. Бу — об-ҳавонинг турли-туман инжиқликлари хуруж қиладиган, кутилмаганда жала ва дўл ёғадиган, тоғларда қор кўчкилари ҳар лаҳза хавф солиб турадиган безовта давр ҳамдир. Буларни бирор дақиқа бўлсин унутмаслик лозим. Қолаверса, ўтган йилнинг аччиқ сабоқлари ҳали ёдимиздан чиққани йўқ.

Ўшанда, 1987 йилнинг апрелида кучли ёмғир ва тоғлардаги қорларнинг шиддат билан эриши оқибатида областнинг бир қатор районларига кучли сел келди, тошқин бўлди. Кўрилган чораларга қарамай, область халқ хўжалигига бир неча ўн миллион сўмлик зарар етди.

Пискент, Ғалаба, Бўстонлиқ, Оққўрғон ва бошқа районларда мингдан зиёд уй, бир қатор болалар боғчаси, санаторий, шифохона, маъмурий бинолар, магазин, ошхона, маиший хизмат корхоналарини сув босди, ювиб кетди, кўплари авария ҳолатига келди. Минглаб гектар экин майдонлари сув остида қолди. Сув тошқини 17 километр йўлни, 5 та кўприкни бузиб кетди, бир неча километр узунликдаги электр ва алоқа линияларига зарар етказди. Шунингдек, тошқин баъзи жойларда темирйўл изларини ювиб кетди. Ангрен ва Олмалиқ шаҳарларидаги айрим саноат корхоналарига кўплаб шикаст етказди.

Табиий офат ҳуружига дуч келган шаҳар, район марказлари, посёлка ва қишлоқ аҳолиси ўша таҳликали апрель кунларида юксак онглилик, сабр-матонат ва мустаҳкам интизом намуналарини кўрсатдилар. Партия ва совет органлари раҳбарлигида шошилинч чоралар кўрилди. Областнинг сув босган зоналаридан 30 мингга яқин киши кўчирилди. Афсуски, сув тошқини шу қадар кутилмаганда юз бердики, талафот бермасликнинг иложи бўлмай қолди.

Ўтган йил баҳорида юз берган бу кўнгилсиз воқеалар мазмунини англаб, шундай хулосага келиш мумкин: агар олдиндан эҳтиёт чоралари кўриб қўйилганида, биз кўрган зарарлар анча кам бўларди. Аслида ҳам бизнинг областимиз тоғолди зонаси бўлганлиги, бундай регионларда хавф-хатар эҳтимоли муқаррарлиги учун шундай чоралар кўриб қўйилиши шарт эди.

Масъул ташкилотлар ҳал этилиши лозим бўлган айрим муаммоларни санаб ўтмоқчиман. Чунончи, ирригация тармоқларининг техник ҳолати, гидротехника иншоотлари, дамба ва тўғонлар, дарё ва каналлар қирғоқларининг мустаҳкамлиги синчиклаб ўрганиб чиқилмади ва ҳужжатлаштирилмади, ҳақиқий аҳволдан келиб чиқиб, уларни мустаҳкамлаш чоралари кўрилмади. Зарур бўлган жойларда бузилган объектларни зудлик билан қайта тиклаш мақсадида харсангтош, темир-бетон буюмлари ва бошқа материаллар тайёрлаб қўйилмади. Фавқулодда ҳолатларда керак бўладиган транспорт ва техника воситаларини аввалдан мўлжаллаб тахт қилиб қўйиш, шунингдек, қутқарув ва энг зарур авария-қайта тиклаш ишларини бажариш учун граждан мудофааси бўлинмаларини шай қилиб қўйиш ҳам муҳим эди.

Бироқ область сув хўжалиги ишлаб чиқариш бошқармаси (бошлиғи М. Турсунов) бу ишларнинг бирортасини ўз вақтида қилмади. Ҳолбуки, бошқарма область Граждан мудофаасида ирригация хизмати бўйича мутасадди ҳисобланади.

Ўтган йилги табиий офатлар биз учун катта сабоқ бўлди. Энди бу йил юз бериши мумкин бўлган тошқин ва селларнинг олдини олишга қаратилган амалий чоралар кўрилиши лозим.

Бу муҳим вазифани ҳал этиш мақсадида область Совети ижроия комитети шу йил январь ойида қарор қабул қилиб, область ташкилотлари, шаҳар ва район Советлари ижроия комитетларига тошқин бўлиши эҳтимоли бор районларда 1 февралдан 15 мартгача дарё ва каналларнинг қирғоқларини, дамба ва тўғонлар, кўприклар, электр линиялари ва бошқа гидро-ирригация иншоотларини мустаҳкамлашга қаратилган инженерлик ишларини бажаришни топширган эди. Шу ишларни қилишга масъул бўлганлар зиммасига колонна ҳаракати маршрутларида хавфсизликни таъминлаш, ишлашаётган жойларда овқатланиш ва медицина хизмати пунктларини ташкил этиш вазифаси юклатилган эди.

Аммо жойларда ўтказилган текширувлар шуни кўрсатдики, тошқинга қарши чоралар кўриш белгиланган объектларда ишлар жуда суст. Чунончи, область сув хўжалиги ишлаб чиқариш бошқармасининг 1988 йилги капитал қурилиш планига киритилган ҳимоя-мустаҳкамлаш ишлари 1 мартгача 12 процент бажарилган, холос. «Ташмелиоводстрой» қурилиш бошқармаси (бошлиғи К. Альджанов) Оҳангарон районида Шархия гидроузелидаги ремонт-тиклаш ишларини, Оқчасой дарёси ҳамда Нариманов шаҳрининг Свердлов номли колхози территориясида Қорасув дарёсидаги муҳофаза ишларини суст бажаряпти. «Паркентводстрой» трести (бошқарувчиси А. Кузьмин) ҳам Паркентсой бўйлаб Қорақалпоқ посёлкасидаги мустаҳкамлаш ишларини, Водник посёлкасидаги ҳимоялаш ишларини тезлаштирмаяпти. «Ташкентводстрой» трестининг (бошқарувчиси Х. Мадалиев) Бўстонлиқ районидаги Угом канали бўйлаб олиб бораётган қайта тиклаш ишларининг натижалари кўринмаяпти.

Бундай аҳволни номлари келтирилган ташкилотлар раҳбарлари, шунингдек ўз районлари Граждан мудофааси бошлиқлари бўлган ижроком раисларининг масъулиятсизлиги билангина изоҳлаш мумкин. Ахир мамлакат Граждан мудофааси зиммасига бошқа топшириқлардан ташқари яна бир муҳим вазифа — табиий офат юз берган пайтда аҳолини ҳимоя қилиш ва офат оқибатларини бартараф этиш вазифаси ҳам юклатилган.

Яна шуни ҳам таъкидлаш кераки, шаҳар ва район Граждан мудофааси штаб ва хизматларининг бу масалаларни ҳал этиш устидан назорати ва ёрдами етарли эмас.

Ҳозирги вазифа область, шаҳар ва район ташкилотлари раҳбарларининг область Совети ижроия комитети қарорини бажаришга нисбатан муносабатларини тубдан ўзгартиришдан иборатдир. Ҳимоя-мустаҳкамлаш ишларини тезлаштириш, бунинг учун уларни транспорт ва техника воситалари, зарур материаллар билан янада аниқ ва тўла таъминлаш керак.

Шу билан бирга Граждан мудофаасининг куч ва воситаларини тошқинга қарши тадбирлар бутун комплекси бўйича планлаштириш ва тайёрлаш масалаларини жуда аниқ қилиб ишлаб чиқиш зарур. Бунинг учун Граждан мудофааси штаби область Граждан мудофааси барча хизматлари билан ҳамкорликда республика Мелиорация ва сув хўжалиги министрлиги, бошқа министрлик ва идоралар ёрдамида дарё, канал ва сув омборларидаги инженерлик иншоотлари, кўприк, йўл, электр линияларининг техник ҳолатини синчиклаб ўрганиб чиқиши, тошқин ва сел бўлиши кутилаётган жойларда уларни мустаҳкамлашнинг ҳозирги ва бундан буёнги чораларини белгилаш лозим.

Шунингдек, авария-тиклаш ишларини бажариш учун керак бўладиган зарур материалларнинг ҳаммасини олдиндан тайёрлаб қўйиш муҳимдир. Бунда Қалмоққир конидаги харсанглар тугаётганлигини назарда тутиб, зудлик билан бошқа жойни белгилаш керак бўлади. Бу соҳада республика Мелиорация ва сув хўжалиги министрлиги, шу масалага алоқадор бўлган бошқа идоралар бизга кўмаклашишлари лозим.

Тошқин пайтида қутқариш ва авария-тиклаш ишларини оператив бошқариш учун алоқа ва хабар қилишнинг энг ишончли системасини ўйлаб топиш ва таъминлаш, бунинг учун алоқанинг маҳаллий, шу жумладан РАПО радио воситаларидан фойдаланиш зарур.

Кечиктириб бўлмайдиган вазифалардан бири — Граждан мудофааси раҳбар ва команда-бошлиқ составининг фавқулодда ҳолатларда ҳаракат қилиш соҳасидаги билим ва амалий иш қобилиятларини ошириш, уларни Граждан мудофааси область курсларида тайёрлашни тезлаштириш, шунингдек Граждан мудофаасининг ҳарбийлаштирилмаган бўлинмаларини тайёрлашни бутун чоралар билан яхшилаш, бунда ўқитишнинг амалий томонларига алоҳида эътиборни қаратиш талаб этилади.

Советлар, уларнинг ижроия комитетлари, Граждан мудофааси органларининг аниқ мақсадни кўзлаб қиладиган кундалик ишлари, бу ишга алоқадор бўлган барча ташкилотлар ва биринчи галда улар раҳбарларининг масъулиятли муносабатларигина аҳолининг хавфсизлигини таъминлаши ва баҳорги тошқинлар пайтида юз бериши мумкин бўлган хатарлардан кўриладиган зарарларни кескин камайтириши мумкин.

● ФЕРУЗА Тўрахўжаева тўққиз йилдан бери тўқимачилик галантерея ишлаб чиқариш бирлашмасида меҳнат қилмоқда. Нормаларни доимо 120—130 процентдан бажаради. Суратда: КПСС аъзоси, илғор ишчи Ф. Тўрахўжаева ўзи тайёрлаган маҳсулотлари билан.

Х. Мирзакаримов фотоси.

● Шукри Кешфединов «Средазкабель» ишлаб чиқариш бирлашмасининг Пахтадаги филиалида кўп йиллардан бери меҳнат қилади. Ўз касбини пухта эгаллаган бу пайвандчи асбоб-ускуналарнинг бир маромда ишлашига ёрдам бермоқда. У рационализаторлик ҳаракатида ҳам фаол қатнашади. Ўзининг ижодий таклифлари билан асбоб-ускуналар ремонтини тезлаштириш ва сифатини яхшилашга ҳисса қўшмоқда.

Р. Галиев фотоси.

● ТОШКЕНТДАГИ тепловоз депосида ўзаро социалистик мусобақа яхши йўлга қўйилган. Ғолиблар ҳамиша муносиб тақдирланади. Уларга кўчма вимпеллар топширилади ва пул мукофотлари берилади. Суратда: мусобақа ғолиблари бўлган машинистлар (чапдан) А. Шинкаров, Н. Беляев ва машинист ёрдамчиси Р. Раҳматуллаевлар ўз меҳнат ютуқлари ҳақида суҳбатлашмоқдалар.

М. Нуриддинов фотоси.

ИНҚИЛОБНИНГ БИРИНЧИ БОНГИ

Ҳар йили 18 мартни бутун дунёнинг тараққийпарвар кишилари катта тантана билан нишонлайдилар. 1871 йилнинг худди шу кунида Париж ратушаси устида пролетар революциясининг қизил байроғи ҳилпираган эди.

Ўша кезларда коммуна қаҳрамонларининг Ватани оғир кунларни бошидан кечираётган эди. Халқ Пруссия билан урушда чарчаган ва қийналган эди. Ишсизлик ва очлик Франция меҳнаткашларининг сабр косасини тўлдирган эди.

1871 йил 15 февралда буржуа республикачилари ва яширин монархистларнинг Тьер бошлиқ ҳукумати тузилди. Аммо Тьер ҳукуматининг сиёсатида ҳеч қандай ижобий ўзгаришлар юз бермаганлиги учун халқ оммаси ўзининг қонуний талабларини амалга ошириш учун қуроллана бошлади. Миллий гвардия тузилиб, унга Марказий Комитет раҳбарлик қилди. 18 мартга ўтар кечаси Тьер халқни қуролсизлантириш ва миллий гвардия Марказий Комитети аъзоларини қамоққа олиш мақсадида ҳарбий қисмлар юборди. Лекин солдатлар халққа қарши ўқ узишдан бош тортдилар. Миллий гвардия қисмлари қарши ҳужумга ўтиб, давлат идора маҳкамаларини қуршаб олдилар. Тьер ҳукумати Париж яқинидаги Версалга қочди. Катта шаҳар ишчилар қўлига ўтди. Париж Коммунаси ғалаба қозонди.

26 март куни Париж коммунасига сайловлар ўтказилди. Сайлов натижасида ишчи, зиёли, майда буржуа намояндаларидан 86 киши Париж коммунаси депутатлигига сайланди. 29 мартда Париж коммунасининг биринчи Декларацияси эълон қилинди.

Шундай қилиб, Париж коммунаси инсоният тарихида биринчи бўлиб буржуа давлат машинасини синдириб ташлади. Буржуазияга хизмат қилувчи мунтазам армияни, полицияни тугатди, черковни давлатдан ажратди ва янги типдаги ҳокимият барпо қилди. Бу пролетариат диктатурасининг тарихдаги биринчи формаси эди.

Париж коммунаси ўз состави жиҳатидан интернационал ишчилар ҳукумати эди. Бу революцияда турли миллат вакиллари иштирок этган эди. Шулардан бири Е. Л. Дмитриева Тамоновская тахаллуси билан Парижга келади ва Карл Маркснинг топшириғига биноан революция ҳақида маълумот тўплаб, уларни Лондонга — К. Маркс ва Ф. Энгельсга юбориб туради. Бундан ташқари у Париж хотин-қизлар Лигасида актив қатнашади. Бу Лиганинг вазифаси Парижда хотин-қизлар клубларини ташкил этишдан иборат эди. Рус революционери катта ташкилотчилик кўрсатиб шундай клублардан 20 тасини ташкил этади.

К. Маркс 1877 йилнинг 9 январида ёзган хатларидан бирида рус революционери Е. Л. Дмитриева «Партия учун катта хизмат кўрсатган эди» деб

Бугун — Париж Коммунаси куни

унинг меҳнатини юқори баҳолаган эди.

Карл Маркс Париж коммунаси билан узвий алоқада бўлди, коммуна раҳбарларига ҳаётий маслаҳатлар бериб турди. Айни пайтда коммунарларнинг тактик хатоларига тўхтаб, айниқса, 18 март қўзғолонидан кейинги икки ҳафталик пассив позицияларини танқид қилди, у майда буржуа элементларининг таъсирига берилмасликка чақирди.

Париж коммунаси 72 кун яшади. Контрреволюцион кучлар биргалашиб революцияга қарши курашга отланди. Улар сон жиҳатдан устун эди. Бундан ташқари Франция пролетариатининг шон-шуҳрати бутун Европадаги буржуа давлатларини ҳам саросимага солиб қўйганди. Шу боисдан улар Тьер ҳукуматига ёрдам бера бошладилар.

Коммунарлар билан версалчилар ўртасидаги биринчи тўқнашув март ойининг охирларида бошланди. Тьер ҳукуматига немис босқинчилари қўмондонлиги илтифот кўрсатиб, версал армияси сафини тўлдириш учун 100 минг француз солдатини асирликдан қутқариб юборди.

20 майда версалчилар Парижга ҳамма томондан ҳужум бошлади. Коммунарлар ҳар бир кўча, ҳар бир уй, ҳар қарич ер учун курашдилар. Парижни ишчилар роса бир ҳафта мудофаа қилдилар. 28 майда энг охирги баррикада ҳам қўлдан кетди. Контрреволюция ғалаба қилди. 30 мингдан ортиқ коммунарлар судсиз-сўроқсиз отиб ташланди.

Париж коммунаси узоқ яшай олмади. Бунинг қатор сабаблари бор эди. Париж коммунаси ғалаба қозониши учун Францияда шарт-шароит ҳали етилмаган эди. Ишчилар синфи билан деҳқонлар иттифоқи йўқлиги ҳам коммунанинг мағлубиятга учрашига сабаб бўлди. Шунга қарама[illegible] Париж коммунаси жуда ка[illegible]та тарихий ва халқаро аҳам[illegible]ят касб этди. Коммуна[illegible] тажрибаси К. Маркс, [illegible] гельс ва В. И. Ленин а[illegible]рида чуқур таҳлил қи[illegible] илмий коммунизм назари[illegible] ишчилар синфи озодлик [illegible]рашини ривожлантириш[illegible] муҳим босқич бўлди.

Маркс коммунанинг тажрибасига асосланиб, пролетариат ўзининг оммавий, яхши уюшган ва интизомли сиёсий партиясига эга бўлмай туриб, ғалаба қила олмайди, деган қатъий хулосага келди. Большевиклар партияси Улуғ Октябрь социалистик революциясининг ғалабаси учун курашда Париж коммунаси сабоқларидан фойдалана билди ва оммани ўз ортидан эргаштириб, жаҳонда биринчи пролетар ҳокимиятини ўрнатди.

«Коммуна иши, — деган эди В. И. Ленин, — социал революция ишидир, меҳнаткашларни сиёсий ва иқтисодий жиҳатдан батамом озод қилиш ишидир, бу бутун жаҳон пролетариатининг ишидир. А[illegible] шу маънода ҳам бу иш [illegible]майди».

Э. АЗИМОВ,
тарих фанлари кандидати.

«ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ» ГАЗЕТАСИ РЕДАКЦИЯСИ ҲУЗУРИДАГИ ЖАМОАТЧИЛИК СОВЕТИНИНГ КЎЧМА ЙИҒИЛИШИДАН

ҚИЗИҚАРЛИ ЎТДИ

«Тошкент ҳақиқати» газета редакцияси ҳузуридаги социалистик қонунчиликни пропаганда қилиш жамоатчилик Совети ва Тошкент область ижроия комитети адлия бўлими «Билим» жамияти Тошкент область ташкилоти, Ўзбекистон ССР Фанлар академияси фалсафа ва ҳуқуқ институти, область Давлат арбитражи, область касаба союзлари Совети билан биргаликда Бекобод шаҳрида навбатдаги давра суҳбатини ўтказди. Унда тўла хўжалик ҳисоби, ўз харажатларини ўзи қоплаш ва ўзини ўзи маблағ билан таъминлашга ўтган корхоналар, ташкилотларнинг раҳбарлари, мутахассислари, юридик хизмат ходимлари қатнашдилар.

Йиғилишда Ўзбекистон ССР Фанлар академияси фалсафа ва ҳуқуқ институти хўжалик механизмининг ҳуқуқий муаммолар бўлими мудири, юридик фанлари доктори, профессор Х. Р. Раҳмонқулов «Давлат корхонаси (бирлашмаси) тўғрисидаги Қонунга мувофиқ хўжалик ҳисобининг ҳуқуқий жиҳатлари» мавзуида доклад қилди. «Бекабадцемремонт» корхонаси директори Э. А. Аҳмедов корхонада хўжалик ҳисобини жорий қилиш бўйича иш тажрибаси билан ўртоқлашди. Темир-бетон буюмлари ва қурилиш материаллари комбинати директори, техника фанлари кандидати Н. П. Турубар ўзини ўзи маблағ билан таъминлашга ўтишга тайёргарлик билан боғлиқ бўлган муаммолар ва қийинчиликлар ҳақида гапириб берди. Тошкент область давлат арбитражи бош давлат арбитрининг ўринбосари Т. М. Травицкая ўз сўзини янгича усулда ишлашга ўтган корхоналарнинг ўзаро даъволарини кўриб чиқишга бағишлади.

Ўзбекистон ССР Фанлар академияси фалсафа ва ҳуқуқ институти бўлими мудири, юридик фанлари доктори, профессор И. Д. Жалилов, юридик фанлари кандидати Н. К. Скрипников, илмий ходимлар К. Ш. Абдулҳасанова, Р. Умаралиев, Тошкент область касаба союзлари Совети ҳуқуқ инспекцияси бўлими мудирининг ўринбосари М. И. Пўлатова ва бошқалар ҳам давра суҳбатида қатнашдилар ҳамда йиғилганларнинг кўпгина саволларига жавоб бердилар.

Бекобод районида юқори синф ўқувчилари билан учрашув ҳам уюштирилди. Талабаларнинг илтимоси билан районда «Ҳуқуқ ва мен» лекторийси ташкил этилди. Бу лекторий ҳар ойда икки марта машғулот ўтказади. Ҳозирги вақтда унинг иш плани ишлаб чиқилмоқда. Бундан ташқари районда агросаноат комплекси раҳбарлари, мутахассислари ва юридик хизматлари ходимлари билан «Қайта қуриш ва агросаноат комплексини янада ривожлантиришнинг давлат-ҳуқуқий муаммолари» мавзуида семинар-кенгаш ўтказилди.

● Тўла хўжалик ҳисоби шароитларида

ҲАММА МАҲСУЛОТ ШАРТНОМА АСОСИДА

ТОШКЕНТ тикувчилик ишлаб чиқариш бирлашмаси ўтган йилдан бошлаб ўз харажатларини ўзи қоплаш ва ўзини ўзи маблағ билан таъминлаш шароитларида ишламоқда. Коллектив тўла хўжалик ҳисобини қўлланишда муайян тажриба ҳам тўплади. Мухбиримиз М. Мирҳамидов бирлашма бош инженерининг ўринбосари Б. С. САИДОВ билан янгича ишлашнинг дастлабки натижалари, муаммолари ҳақида суҳбатлашди.

— Баҳодир Саидович, янгича ишлашга қандай тайёргарлик кўрилганлиги ҳақида қисқача гапириб берсангиз?

— Ишнинг муваффақияти кадрларга, уларнинг ўқуви, билимдонлиги ва ишчанлигига боғлиқ деб ҳисобланиши бежиз эмас. Биз ҳам тайёргарлик ишларини кадрларни танлаш ва жой-жойига қўйишдан бошладик. Ҳар бир ишчини қайта тарификациядан ўтказдик. Бунда уларнинг маҳорати, тажрибаси, ўқуви ҳисобга олинди. Қўшимча иш операцияларини қанча кўп билса разряди ҳам шунча юқори қилиб белгиланди. Улар бошқа касбдошларига нисбатан кўпроқ иш ҳақи олишадиган бўлди. Буни ўтказишдан мақсад ҳар бир чеварнинг қўшимча операцияларни ўрганишга бўлган интилишини кучайтиришдир. Унинг амалий натижаси ҳам кўзга ташланмоқда. Шу туфайли ҳам кўпчилик чеварларимиз технология жараёнининг барча операцияларини бажаришни уддалайдиган бўлиб қолдилар.

Кадрлар маҳоратини ошириш билан боғлиқ бўлган яна бир масала хусусида тўхталмоқчимиз. У ҳам бўлса инженер-техник ходимлар тўғрисидадир. Бундай ходимлар аттестациядан ўтказилди. Унда ҳар бир инженер-техник ходимнинг билим даражаси, истиқболни кўра билиши, ҳозирги вақтда коллектив олдида турган вазифаларнинг мураккаблигини тушуниши, уларни ҳал қилиш учун қандай тадбирлар кўриш лозимлиги ҳақида аниқ фикр-мулоҳаза юритиши ва бошқа шу каби фазилатлари ҳисобга олинди. Уларни лавозимларга тайёрлашда шунга амал қилинди. Айримлари резерв кадрлар составига киритилди.

Тайёргарлик вақтида бошқа турли-туман тадбирлар ҳам амалга оширилди. Ишчи-хизматчиларнинг фикрлашида ижобий ўзгаришлар қилишга алоҳида эътибор берилди. Чунки янги шароитларда ишлаш уларда ишлаб чиқаришнинг ҳақиқий хўжайинлиги ҳиссини кучайтиришни тақозо этади. Шу мақсадда кенг кўламда тушунтириш ишлари олиб бориш, янгича ишлашнинг ўзига хос хусусиятлари улар онгига сингдирилди. Бу ҳам қисман бўлсада ижобий натижа бермоқда. Кўпчиликнинг ўз вазифасига нисбатан масъулияти кучайди. Улар ҳар бир ишни ўз вақтида ва сифатли бажарилишига астойдил интилмоқдалар. Ишлаб чиқариш муаммоларини ҳал қилишда фаол қатнашадиган бўлиб қолдилар. Айниқса, корхонада меҳнат коллективи кенгашининг тузилиши айни муддао бўлди. Бу кенгашда ишлаб чиқаришни ривожлантириш, коллективнинг социал-маданий турмуш шароитларини яхшилаш билан боғлиқ бўлган масалалар бевосита ишчи-хизматчилар вакиллари иштирокида муҳокама этилмоқда. Бу чеварларнинг ҳар соҳадаги фаоллигини оширишга олиб келмоқда.

— Корхона билан буюртмачилар ва материаллар етказиб берувчилар ўртасидаги алоқа ҳақида нималар дея оласиз? Янгича ишлаш муносабати билан бу соҳада қандай ўзгаришлар бўлди?

— Аввало шуни таъкидламоқчиманки, янгича шароитларда ишлашга ўтганимиздан кейин барча маҳсулотларни шартнома асосида етказиб берадиган бўлдик. Бундай шартномалар республикамиздаги кўплаб савдо ташкилотлари, шунингдек «Росторгодежда» ташкилоти билан тузилган. Уларда йил давомида қайси фасондаги маҳсулотдан қанча етказиб бериш аниқ белгиланган. Бунда кийим-кечаклар тикиладиган газламаларнинг тури ҳам ҳисобга олинган.

Шундай тартибнинг ўзига хос қийинчиликлари ҳам бор. Биз кўпинча зарур газламаларни ўз вақтида ва етарли миқдорда ололмай қоламиз. Шундай шароитда биз буюртмачилар розилигини олиб кийимларни бошқа газламалардан тикишни йўлга қўямиз. Агар буюртмачи рози бўлмаса жарима тўлашга мажбур бўламиз.

— Ўтган йили буюртмачиларга қанча жарима тўланди?

— Тўланган жарима миқдори 501 минг сўмни ташкил этди. Албатта, бу анча кўп маблағ. Агар у ўзимизда қолганда яхши бўларди. Лекин начора. Янгича тартиб шартноманинг барча пунктлари вақтида ва тўла бажарилишини талаб этади. Демак унга амал қилмадингми, жарима тўлашга мажбурсан.

— Юқорида қатор корхоналар ва ташкилотлар бирлашмага газламалар ва бошқа хом ашё ва материаллар етказиб бериш тартибини буздилар деб айтдингиз. Улар сизга ҳам жарима тўлашдими?

— Албатта. Масалан ўтган йили биз улардан 612 минг сўмлик жарима ундириб олдик. Лекин очиғини айтганда биз бундан хурсанд бўлмаймиз. Жарима тўлаш ёки ундиришдан на давлатга, на коллективга, на ишлаб чиқаришга фойда тегади. Унинг турган-битгани зарар. Буюртма қилган газламалар ва бошқа материалларни ўз вақтида олиб турганимиз маъқул. Шундай бўлса нафи кўпроқ бўлади. Яъни коллективимиз ана шу газламалардан кўплаб маҳсулот ишлаб чиқаради, буюртмачилар вақтида таъминланади. Бундан эса биз кўпроқ фойда оламиз. Шунинг учун ҳам шартнома мажбуриятларига қатъий амал қилиш зарур.

— Буюртмачилар ва харидорларнинг талаб-эҳтиёжларини ўрганиш юзасидан қилинаётган ишлар ҳақида қисқача тўхталсангиз.

— Коллективимиз тикаётган кийим-кечакларнинг харидоргир бўлиши ишимизнинг энг асосий мезони бўлиб қолди. Шунинг учун ҳам биз бунга катта эътибор бермоқдамиз. Эндиликда тайёр маҳсулотларни базаларда ёки савдо ташкилотларида тўпланиб қолишига йўл қўйиб бўлмайди. Бундан аввало уларни ишлаб чиқарган коллектив зарар кўради.

Бунинг олдини олиш учун биз савдо ташкилотлари билан ҳамкорликни пухта йўлга қўйишга ҳаракат қилаяпмиз. Бундан мақсад харидорларнинг талабини ўрганиш, уларнинг дидига мос либослар тикишни йўлга қўйишдир.

Кейинги вақтларда савдо ярмаркаларида ва кўргазмаларида актив қатнашаяпмиз. Уларда корхонамизнинг етук мутахассислари бўлишади. Бундан ташқари савдо ташкилотларида вакилларимиз навбатчилик қилиб туришади.

Бундай тадбирлардан сўнг техника кенгашини ўтказамиз. Унда қандай маҳсулотларни кўпроқ ишлаб чиқариш, харидорларга маъқул бўлмаётганларини тайёрлашни камайтириш режаларини тузиб оламиз. Шуни айтиш кифояки, ўтган йили бирлашмамизда 278 моделдаги кийимлар тикилди. Уларнинг деярли ҳаммаси харидорларнинг талаблари асосида ўзлаштирилди. Бу йил маҳсулот турларини 82 процент ўзгартиришни назарда тутмоқдамиз. Бунда бизга мамлакатимиздаги бир қанча модалар уйлари ёрдам беришади. Улар билан аҳдлашиб олганмиз. Республикамиз Модалар уйи фасонларнинг 30 процентини етказиб беради, қолганларини эса Москва, Ленинград, Минск модалар уйларидан оламиз. Корхонамизнинг модельер-конструкторлари ҳам кийимларнинг янги моделларини яратишда фаол қатнашадилар.

— Ўтган йили коллективнинг иш кўрсаткичлари қандай бўлди? Хўжалик ҳисобини қўлланиш самараси сезилдими?

— Бунга бемалол ҳа, деб жавоб бериш мумкин. Янги иш усулини қўлланишнинг фойдаси катта бўлганлигидан далолат берувчи айрим рақамларни келтирмоқчиман. Шартнома мажбуриятлари асосида маҳсулот етказиб бериш топшириғини тўла адо этдик. Буюртмачиларга чакана нархларда салкам 50 миллион сўмлик 300 га яқин фасондаги кийимлар — плашчлар, кўйлаклар, халатлар етказиб берилди. Бу пландагидан бир мунча ортиқдир.

Фойда олиш плани ҳам зиёдаси билан адо этилди. Қўшимчаси 150 минг сўмни ташкил этди. Меҳнат унумдорлиги ҳам ортди. Ишлаб чиқариш учун сарфланган маблағ миқдори ҳам белгиланганидан анча кам бўлди. Бу ҳисобдан юзларча минг сўмлик маблағ фойдага қолди. Маҳсулот таннархи эса 267 минг сўмлик арзонлашди. Бирлашмамизда ҳар бир сўмлик маҳсулот ишлаб чиқариш учун сарфланган харажат планда назарда тутилганидан 2,69 тийин кам бўлди.

Бирлашмамиз бўлинмаларида юқори сифат категориясидаги маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми анча кенгайди. Биргина «Янгилик» индекси билан жами маҳсулот ҳажмининг 39,5 проценти тайёрланди. Йиллик планда эса унинг 31,2 процент бўлиши назарда тутилган эди. Шартнома нархлари билан маҳсулот етказиб бериш ҳам сезиларли даражада кўпайди. Барча кийимларнинг 9,7 проценти шундай шартнома нархлари асосида савдо шаҳобчаларига етказиб берилди. Бу йиллик пландагидан деярли 20 процент кўпдир. Шу йилнинг январь-февраль ойларидаги ишимизда ҳам ижобий силжишлар юз берди.

— Янгича шароитларда ишлашда муаммолар ҳам бордир?

— Анчагина. Уларнинг айримлари ҳақида юқорида тўхталиб ўтдим. Шартнома мажбуриятларини бажарилишидаги камчиликларни бартараф этиш қийин бўлмоқда. Кўп ҳолларда буюртмачилар ва маҳсулот етказиб берувчилар бир-бирларини яхши тушунмаяптилар. Яъни ҳали ҳам эскича фикрлаш, ишлаб чиқариш ҳамкорлигига турғунлик даври даги каби муносабатда бўлиш ҳоллари учраб турибди. Бу масалага ёндашувни тубдан ўзгартириш вақти келди.

Яна бир масала устида тўхтамоқчиман. Янгича ишлаш шароитларида коллективимизнинг ҳуқуқлари анча кенгайди. У фойданинг ўз ихтиёрида қоладиган қисмидан истаган мақсадларида фойдаланиши мумкин. Бироқ бунда айрим қийинчиликлар содир бўлмоқда.

Корхонамизда анчагина эскириб қолган асбоб-ускуналар бор. Уларни янгилари билан алмаштириш керак. Бунинг учун маблағ бор, лекин янги машина-механизмларни қаердан олиш муаммо бўлиб турибди.

Уй-жой таъминоти жуда аянчли аҳволдадир. Ҳозир бирлашмамизда уй олиш навбатида юздан ортиқ чевар турибди. Биз уларнинг талабини қондира олмаяпмиз, навбатда турувчилар эса йилдан-йилга кўпаймоқда. Гап шундаки, биз 1983 йилдан бери ҳар йили улуш асосида уй-жой қуриш учун 100 минг сўмни Тошкент шаҳар ижроия комитети ихтиёрига ўтказамиз. Лекин уй ололмаяпмиз. 1983 йилдан бери фақатгина ўтган йили учта квартира ажратишди. Ваҳоланки шу даврда 26 та квартира ажратишлари керак эди. Уй-жойнинг танқислиги ишчи-хизматчилар кўнимсизлигини кескин камайтиришга ҳалақит бермоқда.

Коллективнинг дам олишини ташкил этиш соҳасида ҳам камчиликлар бор. Тўғри, бу кўпроқ ўзимизга боғлиқ. Бу ерда корхона маъмурияти ва жамоатчи ташкилотлар етарли жонбозлик кўрсатмаяптилар. Лекин биз Бўстонлиқ районида дам олиш зонаси ташкил этишни мўлжаллаб турибмиз. Бунинг учун ер ажратиш масаласи қийин бўлмоқда. Бу муаммо тез орада ижобий ҳал бўлишига ишонгимиз келади.

Тўла хўжалик ҳисоби, ўз харажатларини ўзи қоплаш ва ўзини-ўзи маблағ билан таъминлаш шароитларида ишлаш самараси яхши бўлиши учун уни жорий қилишга пухта ҳозирлик кўриш ва биринчи қадамларданоқ афзалликларидан моҳирона фойдаланиш, ҳар бир меҳнат коллективи аъзосининг ўз вазифасига юксак масъулиятни ҳис қилиб ёндошуви га боғлиқ. Коллективимизнинг тажрибаси шуни кўрсатиб турибди.

Халқнинг бошидан кечирган кунлари, босиб ўтилган йўлларининг хотирадан ўчмайдиган онларини эслаш ҳамиша ибратлидир. Партия бизга ўтмишга тарихий масъулият ҳисси билан ва тарихий ҳақиқат асосида баҳо бериш кераклигини ўргатади. Етмиш йилдан ортиқроқ тарихимизнинг «барча даврларига ҳаққоний баҳо бериш биз учун айниқса ҳозир, қайта қуриш авж олиб кетган бир вақтда зарурдир, бу нарса сиёсий ўч олиш ёки юракни бўшатиб олиш учун эмас, балки ўтмишда қилинган барча қаҳрамонона ишларни муносиб баҳолаш учун, хато ва камчиликлардан сабоқ чиқариб олиш учун керак» деб уқтирди М. С. Горбачев.

Ана шуни ва кейинги пайтда газетхонлардан келаётган кўплаб истакларни ҳисобга олиб, «Тошкент ҳақиқати» саҳифаларида машҳур партия ва давлат, жамоат арбобларининг ҳаёти, уларнинг шу вақтгача кўпчиликка номаълум бўлган тарихи билан таништиришга қарор қилдик. Бугун «Литературная газета»дан кўчириб босилаётган Сталин ҳақидаги мақола ана шу туркум материалларнинг дастлабкисидир.

Дмитрий ВОЛКОГОНОВ

СТАЛИН
зафари ва фожиаси

Сиёсий таржимаи ҳоллар жанри бизнинг адабиётимизда деярли эътиборга эга эмас. Бизда ҳалигача Сталин тўғрисида жиддий биографик очерк ҳам йўқ. Лекин бундай асарга эҳтиёж шубҳасиз катта. Фалсафа фанлари доктори, профессор Д. А. Волкогонов узоқ вақтдан буён Сталин таржимаи ҳолига оид материаллар билан машғул. У ҳарбий-назарий ва сиёсий масалалар бўйича қарийб 20 та монография автори сифатида илм аҳлига танилган. Шу билан бирга фалсафий публицистика жанридаги китоблар ҳам унинг қаламига мансубдир. «Литературная газета» ўқувчилари эътиборига «Зафар ва фожиа» китоби (И. В. Сталиннинг сиёсий портрети)га автор сўзбошисининг қисқартирилган вариантини ҳавола қиламиз, бу китобни Д. А. Волкогонов бу йил ёзиб тугаллашни мўлжалламоқда.

ЎЗИ ҲАҚИДАГИ ҳамма нарсани, фақат, унинг ўзи биларди. Сталин хира рангларни ёқтирмасди: ранг оқ ёки қора бўлиши керак эди. Шубҳасиз, у авлодларга қоладиган ўз таржимаи ҳолида ёрқин ранглар кўп бўлиши тўғрисида қайғурган. Қадимий Римда «Хотирани қоралаш тўғрисидаги қонун» мавжудлиги ҳақида у шубҳаланганми, йўқми, билмайман. Бу қонун бўйича навбатдаги императорга ёқмаган ҳамма нарса унутишга маҳкум қилинарди. Бироқ, бу унутиш, биз биламизки, инсон хотирасини чеклашга бўлган уринишлар беҳудалигини уқтирган, холос. Хотира эса, тамомила бошқа қонунлар, ўз қонунлари бўйича яшайди (ёки ўлади). Тарих жари тубсиздир. Бироқ унутиш жари узра тортилган хотиранинг беҳудуд тўри кўзларидан ҳамма ҳам «тушиб кетмайди». Сталин сингари қоялар тарих солномаларида қолиш имкониятига эга.

Бизнинг ҳаммамизни шу нарса қувонтирмаслиги мумкин эмаски, айни пайтда фақат ҳозирги нарсаларгина янгиланиш жараёнини бошидан кечирмай, ўтмишнинг «таъмирланиши», тикланишининг ҳам актив жараёни кетмоқда. Шунинг учун эҳтимол ўтмишга жамоатчилик қизиқиши эътиборининг интеллектуал ва жўшқин маркази Сталин фигураси бўлиб қолди. Бизнинг тарихимизда (рус ва совет тарихида), назаримда, бундан зиддиятлироқ шахс бўлмаган. Унинг зиммасига тушган мақташлар ҳам, қоралашлар ҳам шунчалик кўп бўлдики, булар қанчадан-қанча тарихий арбобларга татиган бўларди.

Келажакка саёҳат — қийин, нотайин. Ўтмишга саёҳат осон эмас. Бу — Фейербах жуда тўғри айтганидек, ҳамма вақт «юракка нина санчиш»дек ташвишли, ҳаяжонли. Сталин тарихда энг мураккаб шахслардан бири. Бундай одамлар, биз истаймизми, йўқми, ўтмишгагина эмас, ҳозирги вақтга ҳам, келажакка ҳам дахлдордир. Уларнинг тақдири — борлиқ, давр ва виждон тўғрисида фикр юритиш учун абадий дунёкараш «озиғи»дир. Сталин тўғрисидаги тадқиқотнинг бошида ўзидан-ўзи келиб чиқаётган хулосалардан бири шуки, бу шахс тарихи худди фокусдагидек ўз даврининг жуда мураккаб диалектикасини ёритади. Ўша давр шароитлари қанчалик мураккаб бўлган бўлса, халқ ва партия бошида турган шахс ҳам шунчалик мураккаб бўлиб чиқди. Ҳақиқат олдида, тарих олдида софдил бўлиб, И. В. Сталиннинг социализм учун курашда, уни ҳимоя қилишда, шубҳасиз ҳиссасини эътироф этмаслик мумкин бўлмаганидек, унинг кечирилмас сиёсий хатолари ва жиноятларини ҳам эътироф этмай бўлмайди, унинг хато ва жиноятлари кўп минглаб бегуноҳ одамларни асоссиз равишда репрессия қилинганида ўз ифодасини топган. Сталин, партиянинг раҳбар ядроси сиёсий, ғоявий курашда ленинизмни сақлаб қолиб, ҳимоя қилиб, жадал социалистик қурилиш учун қулай шарт-шароитлар яратдилар. Энг қийин нарса (партия ичидаги кураш бобида) орқада қолгандек, янгиликни ижод қилишнинг кўп соҳаларида катта ютуқлар яққол кўриниб турган бир пайтда, олдинга борган сари синфий кураш кескинлаша бориши тўғрисидаги Сталин томонидан «муқаддаслаштирилган» жуда хато сиёсий тезис вужудга келди. Бу эса пролетариат диктатураси умум иши учун яратувчилик билан эмас, балки, жазолаш томони билан борган сари бурилаётганлигини билдирарди. Шунинг учун Сталин шахсини баҳолашлар асл тарихий ҳақиқат ойдинлашган сари туб ўзгаришларга дуч келганлиги тасодифий эмас. Агар, айтайлик, 1949 йил декабрида Сталиннинг 70 йиллиги муносабати билан ВКП(б) Марказий Комитети ва СССР Министрлар Советининг табриги билан КПСС XX съездида 1956 йил 24 февралдан 25 февралга ўтар кечаси Н. С. Хрушчев қилган ҳаяжонли доклад қоидалари солиштирилса, партия етакчисига берилган баҳолар амалда бир-бирига зид қутбли бўлиб чиқади. Аслида, айнан бир хил одамлар томонидан берилган бу баҳолар ўртасида атиги бир неча йилгина бор. Кейин жамоат кўзининг очилиш жараёни қандайдир турғунлик босқичига кирди.

СТАЛИН номи тилга олиниб айтилганда, кўпчиликнинг онгида энг аввало фожиали 1937 йил, репрессиялар, инсонийликнинг топталиши намоён бўлади. Жамият муҳитида ҳаёт ва ўлимларни тақсимлаш билан шуғулланувчи ажал шарпалари зимдан ўралашиб юрарди. Ҳа, буларнинг ҳаммаси бўлган эди. Бу жиноятларда айбдорлар учун шафқат йўқ. Лекин биз худди шу йилларда Днепрогэс, Магниткалар қад кўтарганини Папанин, Ангелина, Стаханов, Бусигинлар... бўлганлигини ҳам эслаймиз. Ҳозир биз таяниб турган ҳамма нарсалар заминини вужудга келтириш ўша йилларга тўғри келади; Улуғ Ватан урушида бардош бериб, фашизмни енгган совет кишилари инсоний руҳининг юксак парвози худди ана шу даврга тўғри келади. Шу боис Сталинни жиноятлари учун қоралаб, социализмнинг реал ютуқларини, унинг принципиал имкониятларини шубҳа остига олиш сиёсий нуқтаи назардан хато, маънавий жиҳатдан эса инсофдан эмас. Сталинга ёки унинг атрофидаги яқин кишиларга баҳо бераётганда бу баҳони партияга, миллионлаб оддий кишиларга ҳам бевосита кўчириш нотўғридир. Уларнинг революцион идеаллар ҳаққонийлигига ишончи ўзгармаган.

Ўзининг фожиали ҳаётида кўплаб лагерлар, ноинсоний таҳқирлашлар ва синовларни бошидан кечирган кекса большевик А. И. Купцов ўн йиллар ўтгач бугунги кунда ишонч билан шундай дейди: «биз зулм натижасида у ёққа, лагерларга тушганлар кўп эдик. Лекин бирон марта, буни алоҳида таъкидламоқчиман, **бирон марта** ғояларимизнинг, тузумимизнинг, идеалларимизнинг зарарлиги тўғрисидаги фикр менинг хаёлимга ҳам келмаган. Қабиҳ адолатсизлик қандайдир фожиали хатолар, аниқ шахсларнинг янглишишлари билан боғлиқ деб тушунилган. Менинг бахтсиз ҳамма ҳамсояларим ҳам шундай деб ўйлашарди. Биз янги заводлар ишга туширилаётганлиги, Чкалов парвозлари тўғрисида очиқдан келаётган хабарларни эшитиб астойдил қувонардик, кейин эса уруш бошидаги довдиратиб қўйган муваффақиятсизликлардан изтиробга тушиб ташвишланардик... Турма бизни Ватандан, биз содиқлигимизча қолаётган ишдан Сибирь лагерлари симлари ортида ҳам ажрата олмади».

Ўтмишга арифметик позицияда туриб баҳо бериб бўлмайди: Сталиннинг хизматлари кўп бўлганми ёки жиноятларими? Масалани шундай қўйилишининг ўзи бемаънилиkдир. Зотан, ҳар қандай хизмат ҳам золимликни оқламайди. Масала анчагина мураккаброқ: ҳокимият механизми бузилиши манбалари, сабабларини тушуниб етишда. Қандай қилиб улуғ ишлар тубанлик билан бирга муроса қилиб келдийкин, ёвузликлар эзгулик билан ниқобландийкин? Нима сабабдан кўп шахсларнинг социал айниши юз бердийкин? Фожиа содир бўлиши муқаррармиди? Социал муҳофаза институтлари нега «ишга тушмади». Бу ва бошқа кўп саволлар совет кишилари сиёсий ва тарихий маданиятининг тез ўсишини ифодалаб, матбуотимиз саҳифаларида бот-бот кўтарилмоқда. Бу ҳолни биз XXVII съезддан кейин кузатмоқдамиз. Бир қатор ҳолларда, айниқса, ўз тарихини юзаки билувчи ёшларда бир-бирига тамомила зид фикрлар, субъектив баҳолар туфайли интеллектуал эсанкираш пайдо бўлмоқда, у социал нигилизм ва қадриятларимизни ҳурмат қилмасликни вужудга келтириши мумкин. Билимга чанқоқликни қондиришнинг энг яхши йўли ҳақиқатни англаб етишдир.

Октябрь социалистик революциясини, унинг истиқболларини таҳлил этишнинг ва революция доҳийларининг сиёсий ва инсоний хислатларини баҳолашнинг ленинча методологияси — фалсафий, сиёсий портретни яратишда асос ҳисобланади. В. И. Ленин ўзининг 1922 йил декабрдаги съездга хатларида ўзини ва Троцкийни «улуғ доҳийлар» деб атаганлигини Сталин бутун ҳаёти давомида эсда тутди, лекин у ўзининг мураккаб табиати, оғир характерига берилган, ошкоралиги ва асослилиги билан ўртовчи баҳосини ҳам ҳеч унутмади. У Лениннинг Бухаринни «бутун партиянинг севикли кишиси» деб атаганлиги билан ҳам келишолмасди. Сталиннинг нутқларини ўрганиш шуни кўрсатадики, у бир неча бор, лекин ниҳоятда эҳтиёткорлик, гапдонлик билан мажозий қилиб, ленинча баҳолар билан баҳслашди. Масалан, Ленин билан хаёлан мунозара қилиб, у ўз нутқларидан бирида шундай деганди: «Бухаринни биз севамиз, лекин ҳақиқатни, партияни, коминтернни янада кўпроқ севамиз». Бу жумлада ғояга содиқ бўлган, лекин айёр ва уста Сталин шундоққина кўриниб турипти. «Сталин жуда қўпол киши» деган ленинча хулосани бош секретарь бир нутқида у «фақат душманлар учун қўпол» деб талқин қилган... Сталин феноменини таҳлил қилаётганда Ленинга мурожаат этиб, ленинча фикрлаш шуъласи аввалгидек биздан олдинда эканлигига яна ва яна бир иқрор бўласан киши. Бу шунчаки доно, чуқур ҳақиқатлар бўлиб қолмай, шу билан бирга башорат қилиб айтилган ҳақиқатлардир.

Кейинги йилларда тарих саҳни юзасида абадийга қолган кўп тарихий арбоблар: Цезарь, Наполеон, Черчилл, де Голлнинг, бошқа шахсларнинг сиёсий таржимаи ҳоллари ёзилди. Бизда, ҳатто, Гитлердек бадкирдор, инсонга қарши шахс тўғрисида китоблар чиқаришни уят, ноқулай ҳисобламайдилар. Бироқ И. В. Сталиннинг таржимаи ҳоли йўқ. Чет элларда эса у ҳақда ўнлаб китоблар ёзилган. Бизнинг мамлакатимизда бу нуқсонни бугунги кунда бу инсон фаолиятининг айрим қирралари, томонлари тўғрисидаги кўпдан-кўп бадиий ва тарихий мақолалар тўлдирмоқда. Уларнинг пайдо бўлиши узоқ қурғоқчиликдан сўнг ёққан ёмғирдек бўлмоқда. Сталин тўғрисидагига ўхшаб, Бухарин, Хрушчев, Брежнев, партия ва давлатнинг бошқа арбоблари тўғрисида ҳали тарихчиларнинг жиддий тадқиқотлари чиқиши шубҳасиздир.

Бундай қизиқишнинг сабабларидан бири шундаки, Сталиннинг ҳаёти, тарихий ўлчовлар бўйича яқинда, қирқ йилдан камроқ муқаддам узилиб қолди, бу деган сўз, унинг тақдири ҳозир барҳаёт кишиларнинг, уларнинг яқин ўтмишдошларининг тақдирлари билан яқин алоқадордир.

Сталин ҳаёти саҳифаларига сусаймай келаётган қизиқишнинг бошқа сабаби социал ва умуминсоний қадриятлар: социализм, инсонпарварлик, адолат, ҳақиқат, маънавий идеаллар янгича англанаётганлигидадир. Турғунлик йиллари фикрлашдаги догматизм фақат хаёлий фалсафий қасрни барпо этишга қодирлигини яна бир бор кўрсатди. Бу қасрда ҳамма нарса «мангулик» ролини ўйнаши керак. Ваҳоланки, ўзгаришларни ҳисобга олмасак, улардан бошқа ҳеч бир абадий нарса йўқ. Догматик кўрлик хавфлидир, у идеологияни динга айлантириб юбориш қобилиятига эгадир. Догматизм кундалик ҳамма қувончларни «эртага», эртангини эса «индин»га кўчиради. Бизнинг жамиятимиз кирган революцион янгиланиш босқичи аввало ижтимоий онгга таъсир қилди. Танқиднинг ва рад этишнинг асосий объектлари догматизм ва бюрократия бўлиб қолганлиги тасодифий эмас, улар ўз илдизлари билан Сталиннинг автократик раҳбарлик йилларига тақалади.

Ниҳоят ҳокимиятнинг энг чўққисида ўттиз йилдан ортиқ вақт турган киши ҳаётига ўзгармас қизиқишнинг яна бир сабаби (албатта, сабаблар кўп) бор. У Ленинга ўхшаб одамлар билан ёнма-ён, унга ўхшаб одамлар орасида бўлмасди, балки одамлар узра турарди. Совет кишилари у ҳақдаги сон-саноқсиз мақтов мақолалар, портретлар, ҳайкаллар, унинг асарларига қарамай, аслида Сталин тўғрисида ҳеч нарса билмасдилар. Урушдан кейин чиққан қисқача таржимаи ҳолнинг муаллифлари йўқ, фақат пешқоғозда «тузувчилар»: Г. Ф. Александров, М. Б. Митин, П. Н. Поспелов ва бошқалар кўрсатилган, холос. Шахсан Сталиннинг ўзи таҳрир қилган таржимаи ҳол одамнинг қаҳрамонона ишлари шаклини баён қилади, лекин унда одамнинг ўзи йўқ.

Тўғри, унинг айрим замондошлари Сталиннинг сиёсий портретини ёзишга уриниб кўрганлар. Чунончи академик Е. М. Ярославский урушгача «Ўртоқ Сталин тўғрисида» деган китобини босиб чиқарди, унда тинимсиз маддоҳлик билан бирга, ҳаққоний равишда қайд қилганидек, Сталин хусусида ёзиш — бу мамлакатимизда социализм қурилиши жараёнида партия курашининг ҳамма воқеалари тўғрисида ҳикоя қилиш демакдир. Карл Радек «Портретлар ва памфлетлар» (1933 йил) китобида Сталинга катта мақола бағишлади, мақола арши аъло соҳибини тинимсиз мақташ руҳида ёзилган эди. Радек учун хўрлик келтирадиган доҳий шаънига мадҳиябозлик, дарвоқе, «портретлар» авторини ачинарли қисматдан қутқариб қололмади. Бундай асарларнинг илмий қиммати катта эмас.

ИНСОН ҳаёти худди шимол ёзидек тез ўтиб кетади. У гулханга ҳам ўхшаб кетади: учқунлар, оловнинг енгил ўйноқи тилчалари, кучли аланга, ловуллаган чўғ, хира милтираш, тутаётган кўмир, совиган кул... Одам улуғми, оддийми, бари-бир уни эрта ё кеч ўлим кутади. Ўлим — абадий тун, у, албатта, келади ва у—энди ҳеч қачон бўлмайдиган кундир. Бу ҳақиқат ҳамма учун бир хил шафқатсиздир. Сталин буни тушунарди. Сталиннинг иштироки ва унинг сафдошларининг ёрдами билан тарихимизда «оқ доғ»лар кўп бўлиши билан бирга солномадаги саҳифалар бузилган, ҳатто, шунчаки йиртиб олинган жойлар ҳам анчагина. Бу бир қийинчилик.

Бошқа қийинчилик — бир мунча умумийроқ тарздадир. Гап шундаки, аниқ одам онги — бу бутун бир зарралар коиноти, улкан сирли олам, у одам ўлиши билан бирга йўқ бўлиб кетади. Биз бошқа дунёга кетган ҳар бир одам ҳақида ҳамма нарсани била оламиз, лекин бу билишнинг имкониятлари ҳам чексиздир. Сталиннинг фикр-ўйлари, мулоҳазалари тўғрисида унинг асарлари, ёзувлари, қарорлардан ҳам кўра ижтимоий ҳаётда, қилган ишларида, ҳатти-ҳаракатларида ва афсуски, жиноятларида моддийлаштирилган хизматлари кўпроқ айтиб туради. Шу маънода онг сирлари, улар нимадан «озиқ» олишини, нимада акс этишини ва руҳланишини кўргаoнингда, унчалик сирли эмас. Бизни ўраб турган ранг-баранг, кўп риштали, кўп укубатли инсон умри олами — одам онги сирларини, шу жумладан, Сталиндек одам онги сирларини билишнинг асосий калитидир. Баъзан Сталиннинг ишларини илмий таҳлил қилиш мантиқи унинг айрим ҳатти-ҳаракатларини тушунтиришда боши берк кўчага олиб боради.

Айтайлик, Лениннинг Бухаринга нисбатан илиқ муносабати Сталинга маълум эди. Сталиннинг ўзи ҳам узоқ йиллар давомида у ва унинг оиласи билан шахсий дўстона алоқада бўлган. Бухарин Троцкий ва троцкизмга қарши курашда Сталинга ёрдам кўрсатиб анчагина катта роль ўйнаган. Айтайлик, Бухаринни жосуслик, фитналар ва ҳоказоларда айблаш мутлақо кулгили эканлигини Сталин кўрмаслиги мумкин эмас эди. Бухарин юксак интеллектуал маданиятли бўлганлиги учун далилларни ҳурмат қила биларди. Шунинг учун ўзининг социалистик тараққиёт оҳиста программаси ҳалокатга олиб келиши мумкинлигига (негаки тарих бизнинг мамлакатимизга бамайлихотирлик қилишга вақт ажратмаган эди) ишонч ҳосил қилгач, янглишганлигини астойдил тан олди. Тан олибгина қолмай, партия кўрсатмаларини амалга оширишга фаол киришиб кетди. Бироқ шундай бўлишига қарамай, Сталин партиянинг машҳур арбобини, аслида — яқин партиядош дўстини бир ёқли қилиш учун амалда рухсат берди... Бундай ишни қандай изоҳлаш ва тушуниш мумкин?!

Бундан бир неча йил аввал И. В Сталин тўғрисида, фалсафий — биографик очерк ёзишга тайёрланарканман қандайдир ўзим сезмаганим ҳолда Македонский, Цезарь, Кромвель, Иван Грозний, Петр I тўғрисидаги адабиётлар билан қизиқа бошладим... Мени «доҳийлар», диктаторлар, ҳоқонлар, ҳокими мутлақ типидаги бошқа раҳбарлар руҳияти қизиқтириб қолди. Гарчи бу ерда ҳар қандай тарихий ўхшатишлар қалтислигини тушунсам-да, олдиндан бир фикрни айтиб ўтмоқчиман. Чекланмаган ҳокимиятга эга бўлган, демократик назоратдан ташқари турадиган одамлар учун гуноҳсизлик, чексиз шахсий устунлик, истаган нарсасини қилавериш, ўз қобилият ва имкониятига ортиқча баҳо бериш туйғуси одатий бўлиб қолади. Одатан бу кишилар одамлар орасида юрсалар-да, ниҳоятда ёлғиздирлар. Гарчи Сталин, маълум бўлишича, бирон-бир киши билан яккама-якка, ниҳоятда камдан-кам суҳбатлашган бўлса-да (у билан Молотов ёки Каганович, Ворошилов ёки Маленков, Берия ва бошқалар бирга бўларди) у ичида чексиз ёлғиз эди. У ҳеч кимга ёрилолмас, ҳеч ким билан баҳслашолмас, ҳеч кимни ишонтиришга интилмас, ҳеч ким олдида ўзини оқлолмасди... Чўққидаги ёлғизлик, ўз аниқлиги билан даҳшатга солувчи чексиз ҳокимият унинг туйғуларини ковжиратиб юборди, ақлини жонсиз ҳисоблаш машинасига айлантирди. Ҳар бир қадам дарҳол «тарихий», «тақдирни белгиловчи», «ҳал қилувчи» бўлиб қолгач, зимдан одамдаги одамийликни ўлдиради...

Ўзининг ожизликларидан бирини у бутун умри давомида куч фазилатига айлантириш учун уринди (бунга эришди ҳам!). Революция пайтидаёқ, заводга, полкка, кўча митингига, омма орасига бориш лозим бўлганда Сталинда ички ишончсизлик ва ташвиш ҳисси пайдо бўлар, лекин уларни пинҳон тута биларди. Сталин одамлар олдида сўзлашни хуш кўрмас, тўғрироғи, яхши гапиришни ҳам билмасди. Унинг нутқи оддий, равон бўларди, лекин унда ўйноқилик, ҳикматлилик ва минбар кўтаринкилиги етишмасди. Гапидаги кучли акцент, бўғиқлик ва бир хиллик унинг нутқини таъсирсиз қиларди. Сталиннинг митингларда, учрашувлар, намойишларда Ленин теварагидаги бошқа одамларнинг ҳаммасидан кўра кам сўзга чиқиши бежиз эмас эди. У директивалар, кўрсатмалар тайёрлаш, мақолалар, хабарлар ёзиш, у ёки бу сиёсий воқеалар юзасидан газета луқмалари беришни афзал кўрарди. Чунончи, 1917 йил март ойи ўрталарида сургундан келгандан сўнг Сталин ярим йил ичида «Правда», «Солдатская правда», «Рабочий и солдат» газеталари, бошқа нашрларда 60 дан ортиқ мақола ва хабарлар эълон қилди! У адабий услуб нуқтаи назардан ўртамиёна публицист эди. Лекин у чиқарган хулосаларнинг изчиллиги, аниқлиги ва ўзгармас қатъийлигини эътироф этмай бўлмасди. Сталин туғилган Гори шаҳрида чошгоҳда қуёш нурлари соя ташламай, деярли тик тушади. Унинг газета материалларида ҳам шундай: ҳамма нарсалар хира рангларсиз кўрсатилади.

Кейинроқ Сталин съездлар ва конференциялар минбарларига кўникади. Лекин у пайтда аҳвол энди бошқача бўлади: унинг оҳиста эшитилувчи хотиржам овозини одамлар жон қулоқ бўлиб, бу сўзларни гулдурос олқишларга айланиб кетадиган қарсаклар чалиб тинглайдилар. Омма билан тўғридан-тўғри алоқалардан ўзини тийишни Сталин одат қилиб олди: у айрим истисноларни ҳисобга олмаганда на заводларда, на колхозларда, на республикаларда, на фронтларда бўларди. Доҳийнинг овози гоҳгоҳида энг юксак чўққида эшитилиб қоларди. Миллионлар эса пастда унга диққат билан қулоқ солишар, ҳаяжон билан тинглашарди. Доҳий ўзининг одамовилиги ва биқиқлигини ўзига сиғинтириш ва фавқулоддалик белгисига айлантирди.

ТАКРОР айтаман, мен тарихчи эмасман. Анча муфассалроқ **тарихий** асарлар пайдо бўлишига ишонаман. Лекин файласуф бўлганлигим учун тарихий ва мантиқий ҳодисалар бирлиги принципига риоя этишга ҳаракат қилдим. Таҳлил ва хулосалар асосида, аввало, Лениннинг асарлари, партия ҳужжатлари, қатор архивларнинг материаллари ётади. Масалан, фаолиятнинг ҳарбий томонига тўхталаётганда мен Мудофаа министрлиги архивларидаги кўпгина қизиқарли, оригинал, эълон қилинмаган ҳужжатлар билан танишдим. Ҳатто Сталиннинг ҳарбий ҳужжатлардаги қарорлари билан дастлабки танишувоқ бу қарорлар муаллифининг ниҳоятда зиддиятлилигидан дарак беради. Мана, бир мисол. Сталин тунги парвозларни ўзлаштиришга уринишлар Ҳарбий ҳаво кучларида кўпдан-кўп фалокатларга олиб келганлиги тўғрисидаги ахборотни ўқимоқда. Мудофаа министрининг ёзма ахборотида фалокатлар сабаби ҳарбий ҳаво кучлари раҳбарлари томонидан бўшанглик ва интизомсизлик рағбатлантирилаётганлигида, деб кўрсатилади. Ўша вақтда бундай баҳо ҳукм билан баробар эди. Сталин шундай қарор қилади: учувчиларни яхшироқ ўқитиш керак, «бўшангликка йўл қўйиб қўйганлик» айби тақилган раҳбарни эса академияга ўқишга юбориш керак. Ваҳоланки, ёнма-ён бошқа ҳужжатларда қарор тамомила ўзгача, шафқатсиз қилиб қўйилган.

Сталиннинг яхши сақланган, одатда қизил ёки кўк қалам билан орасини очиб, аниқ қилиб ёзилган қарорлари сатрларига кўз ташлаб, бу одам бекиёслигининг туб сабаблари қаерда экан, деб ўйлаб қоласан, киши. Эҳтимол, ҳаёти бўсағасида у кўплаб қабул қилган диний қотиб қолган озуқадир? Ёки бўлмаса, Лондон ва Стокгольмдаги партия съездларида Ленин, Плеханов, Аксельрод, Мартовнинг ёрқин нутқларини тинглаб, туриб, унда пайдо бўлган ўзига хос интеллектуал ғайрлиқдадир? Ёки бу бекиёсликнинг манбалари Октябргачаёқ унда туғилган раҳмсизлигидадир? Ленин 1922 йил 30 декабрдаги хатларидан бирида Сталин характеридаги дарғазабликни кўрсатган эди. Бу хислат, деб ёзганди Ленин, «сиёсатда одатда умуман жуда ёмон роль ўйнайди». Сталиннинг Октябргача бўлган таржимаи ҳолида етти марта қамалганлиги ва беш марта қамоқдан қочганлиги бор. 19 ёшидан бошлаб у партия комитетлари топшириқларини бажариб, гоҳ яширинар, қамоққа олинар, фамилиясини ўзгартирар, сохта паспортлар қилдириб олар, партия эҳтиёжлари учун пул маблағларини экспроприация қилиш билан шуғулланар, у жойдан бу жойга кўчиб юрарди... Турмаларда ушланиб қолмасди, қочиб кетиб яна яширинарди, лекин унинг миясига ҳеч қачон чет элга кетиш фикри келмаган.

Мен Сталиннинг мамлакат ичидаги сиёсий ва ғоявий мухолифлари: Троцкий, Зиновьев, Каменев, Бухарин, Риков, Томский ва бошқаларнинг асарларини қайта-қайта ўқиб чиқдим. Уларнинг барчаси Лениннинг ҳам сафдошлари, ҳам шогирдлари бўлган эди. Улардан ҳеч бири ўзини Сталин «раҳбарлик ишига кўтарган одам» деб ҳисобламаган, ваҳоланки, кейинроқ улар ўрнини эгаллаган Каганович, Молотов, Ворошилов ва бошқа янги арбоблар ўзлари тўғрисида ана шундай кўтарилган одамлар сифатида ошкора айтганлар. Бу ўринда Сталин диктаторларнинг қадимий қонунига мувофиқ иш кўрган: унинг ўзи кўтарган одамлар кўпроқ садоқати билан ажралиб турадилар ва биринчилик даъво қилмайдилар. 20-йилларда Троцкий, Зиновьев, Каменев ва бошқа бир қатор арбоблар партияда Сталиндан кўра кўпроқ машҳур эдилар. Айтиш керакки, уларнинг айримлари жуда сермаҳсул бўлганлар: масалан, Л. Троцкий 1927 йилга келиб ўз асарларининг ўн еттита томини чиқарган. Куч-ғайратга тўла, беллетристика талантидан маҳрум бўлмаган бу сиёсатчи ўз «асарлари»ни яратар экан, партияда етакчи бўлишдек ўзининг даъволарини оқлашга уриниб, тарих кўзгуси олдида доимо танноздик қиларди. Унинг ёзишмалари билан таниша туриб, мен у ўзи тўғрисида авлодлар учун нималар қолиши ҳақида қандай қайғурганлигини кўриб ҳайрон қолдим. Мақтанчоқлик билан ёзилган хатлар, унинг кўпдан-кўп нутқлари пайтида тушадиган ёзишмалар, унинг суҳбатида бўлишга эришаётган дипломатларнинг рўйхатлари, унинг қадамлари ва ишлари тўғрисида матбуотдаги фикрлар — ҳаммаси пухталик билан тикиб қўйилиб, сақланарди. Троцкий Ленин ўлгандан сўнг пешқадамликни қўлга олишга тайёрланарди.

Троцкийнинг танқид ўқлари бошқалардан кўра кўпроқ тўғридан-тўғри ёки билвосита Сталинга қаратиларди. Тўғри, Советларга қарши, Сталинга қарши асосий китоблар СССРдан чиқариб юборилгандан кейин, унинг томонидан яратилган. Троцкийнинг Сталинга «партиямиздаги бирмунча буюк ўрта миёналардан эди» деб берган баҳоси маълум. Дарвоқе, ўзи тўғрисида интеллектуал даҳо сифатидаги фикрини деярли яширмаган Троцкий ўз мухолифларини пастга уришга интилиб, бундай гапларни кўп айтган (масалан, 1924 йили Зиновьев тўғрисида гапириб, уни «безор қилувчи ўрта миёна одам» деб атаган: Вандервельдни — «ажойиб ўртача қобилиятли одам», Церетелини эса «заковатли ва ҳалол ўртача қобилиятли одам» деб атаган ва ҳоказо). Мамлакатдан ҳайдалгандан сўнг Троцкийда бирдан бир абадий тузалмас, васвасалик касали қолди: у ҳам бўлса Сталинга нафрат эди. Умрининг охиригача шундай қолди. Дунёда ҳеч ким Сталин тўғрисида Троцкийчалик кўп аччиқ, заҳархандалик, ҳақорат қилувчи, кулгили, таҳқирловчи асарлар ёзмаган. Шу билан у ўзини янада яққолроқ кўрсатди: чунки у ҳақиқат учун эмас, ҳокимликка ўтиролмаган ўзи учунгина курашди.

1924 йилнинг фожиали 21 январь куни келганда Сталин қуйидаги мазмундаги телеграммани айтиб туриб ёздирган: «Ўрт. Троцкийга топширилсин. 21 январь соат 6 дан 50 минут ўтганда ўрт. Ленин тўсатдан вафот этди. Ўлим нафас олиш маркази палажидан сўнг юз берди... Дафн маросими 26 январь шанба куни бўлади. Сталин.»

Шошилинч мактубга имзо чекар экан Сталин энди ўзи етакчилик учун Троцкий билан қаттиқ ва аёвсиз жанг қилиши лозимлигини тушунарди. Лекин у Троцкийни енгганда ҳам ундан барибир «айрилмаслиги»ни, бу ҳақда шубҳаланмай, билганмикин? Айни Троцкий ҳимоя қилиб келган буйруқбозлик, бюрократик услуб, зўравонлик, «мурватларни қаттиқ бураш» методлари Сталин томонидан қўлланилади. Кейинги фожиаларнинг манбаларидан бири ана шу ерда эмасмикин? Бошқа манбалар қандай экан? Фақат бир нарсани эслатиб ўтаман.

Қандайдир алоҳида бир сабаб бор. Партия XI съездидан кейин 1922 йил 3 апрелда Марказий Комитетнинг Пленумида бош секретарь лавозими таъсис этилади. Ўша вақтда бу ҳал қилувчи, асосий лавозим сифатида қаралмаган, акс ҳолда биринчи бош секретарь чамаси Ленин бўларди. Бош секретарь Секретариатнинг кундалик ишларини олиб бориши керак эди. Ленин у вақтда касал эди. Каменевнинг тавсиясига кўра (албатта, Ленин маъқуллаган бўлиши керак) бу лавозимга аввалари ҳам аппарат ишига мойиллигини кўрсатган Сталин тасдиқланади. Ана шу тасдиқланишдан бир йил ҳам ўтмаёқ Ленин 1923 йил 4 январда ўзининг машҳур «Съездга хат»ига қўшимчасида Марказий Комитетдаги ўртоқлардан Сталинни бу лавозимдан бошқа жойга «кўчириш йўлини ўйлаб кўриш»ни таклиф этади. Бош секретарь лавозимида одамни яхшилаб билиб олиши ва унда келгусида хавфли бўлиши мумкин бўлган бир нарса борлигини кўра олиш учун Владимир Ильичга бир неча ойларгина кифоя қилди. Доҳийнинг ўлими бу мўлжални амалга оширишга ҳалақит берди. Лекин бу ердан бошқа, алоҳида сабаб: Лениннинг айтгани қилинмаганлиги келиб чиқади. Марказий Комитет аъзолари, XIII съезд делегатлари бу масалада изчил бўлмадилар. Кўнгилчан Зиновьев ва Каменевлар (ўша вақтдаги!) томонидан Сталинга ён босилганлиги келгусида партияга қимматга тушди. Гарчи Сталин Лениннинг хати тўғрисида хабар топгач, айрим маълумотларга қараганда, ҳатто истеъфога чиқмоқчи бўлган. Холисан айтиш керакки, 1924 йилда Сталин **кўп** раҳбарлардан биргина эди ва ҳеч ким унда бўлғуси ёвузликни кўрмаган эди.

Бироқ келгуси фожиаларнинг асосий сабаби бошқа ёқда. У ҳам Ленин кўрсатмаларининг ворислар томонидан бажарилмаганлиги билан боғлиқ. Доҳий сўнгги хатларида (бу хатларнинг ҳаммаси ноёб 45-томда!) партия ҳаётини демократлаштириш, аппарат ишини яхшилаш, Марказий Комитет составини ишчилар ва деҳқонлар ҳисобига кўпайтириш, уни мунтазам янгилаб туриш ғоясига бир неча марта қайтади. Афсуски, демократик асосларга замин қўйилди-ю, лекин бу иш ривожлантирилмади. Агар таъсис қилинган лавозимда Сталиннинг бўлиши маълум Устав муддатлари билан чекланганда шахсга сиғинишнинг бемаънииликларига йўл қўйилмаган бўларди. Партия XII съездига «Ишчи-деҳқон назоратини қандай қилиб қайта ташкил этишимиз керак?» деган ленинча таклифда раҳбар партия органларини, албатта. янгилаб туриш, Марказий Комитет ва Совет давлати функцияларини фарқлаш тўғрисидаги фикр кўзга ташланади. Демократиянинг дастлабки куртаклари парвариш қилинмади. Уларни аста-секин догматизм, бюрократия, маъмуриятчиликнинг бирмунча бақувват новдалари босиб кетди. «Буюк доҳий»нинг келгусида улуғланиши шунчаки тасодиф эмасди.

МЕН Сталин билан учрашган ёки унинг қарорлари билан боғланган воқеалар гирдобига у ёки бу даражада тушиб қолган кўп шахслардан гувоҳликлар олишга муваффақ бўлдим. Тарихнинг умумий овозида ҳатто айрим товушлар ҳам муҳимдир. Улар туфайли тарихий воқеаларни чуқурроқ ҳис этиш, ўтиб кетган одамларнинг овозларини эшитиш, ҳиссиётлар туғёни сабабларини яхшироқ тушуниш мумкин бўлади... Тарих акс садолари... Улар бизда, бизнинг тақдиримиз, хотирамизда, баъзан эса — ўтган, ёниб бўлган, эриб битганлардан олинадиган озгинагина янги маълумотларда яшайди. Улар бамисоли ўтмиш даракчилари бўлиб, мавҳумликка абадий кетишни истамайдилар, поёнсиз чексизликларда йўқ бўлиб кетишни хоҳламайдилар. Чамаси, ҳатто **тугалланмаган** ўтмиш тўғрисида гапириш мумкин бўлар. Бошқача айтганда ҳозирча ишончли, тўлиқ жавоб йўқ бўлган ўша давр моҳияти, давр феномени тўғрисида гапириш керак. Масалан, ўзим учун ўтмишни тугал деб ҳисобламайман: отам 1937 йили репрессия қилинганлигини билсам-да, у қаерда дафн қилингани, охирида нималарни ўйлаганлиги, сўнгги сўзларидан бехабарман... Энг тўғрироғи, ҳеч қачон билмасам ҳам керак, лекин бу фикр билан келишишни истамайман. Тугалланмаган ўтмиш ўз зафарлари ва фожиаларининг ҳақиқий тарихини охиригача билмайдиган халқ учун ҳам яшаши мумкин.

Тарихда бир кишининг зафари кўпинча бутун халқ учун фожиага айланган. Н. С. Хрушчев XX съездда доклад қилар экан, қуйидагиларни алоҳида таъкидлаб ўтган эди: «Биз унинг қилмишлари ақлсиз мустабиднинг қилмишлари бўлган эди, деб айтолмаймиз,— деганди у.— У партия, меҳнаткаш омма манфаатлари, революцион ютуқларни ҳимоя қилиш учун шундай қилиш керак деб ҳисобларди. Унинг фожиаси ана шундадир!». Менимча, бундай таъкидлашлар унчалик тўғри эмас. М. С. Горбачев 1987 йил 2 ноябрда қилган докладида айтишича, мавжуд ҳужжатлар шундай дейишга асос берадики, Сталин репрессияларнинг кўлами ва уларнинг оммавий тус олганлигини биларди. Ҳа, у биларди, билганда ҳам аниқ биларди. Масалан, Олий суд раисининг ўринбосари В. В. Ульрих мунтазам равишда Вишинский билан бирга Сталинга (кўпинча бир вақтда Молотов ва Ежовга) процесслар ва ҳукмлар тўғрисида маълумот бериб турарди. 1937 йили Ульрих ҳар ойда «жосуслик-террорчилик ва қўпорувчилик фаолияти» учун ҳукм қилинган шахсларнинг умумий сони тўғрисида «маълумот» берарди. Сталин ҳамма маълумотларни: ҳосилнинг йиғиб олиниши, қанча кўмир қазиб олинганлиги тўғрисида ва, гапириш ҳам аянчли, ҳаётдан маҳрум қилинган одамлар сони тўғрисидаги маълумотларни ўқирди.

Сталин чексиз ҳокимиятнинг ўзига хос белгиси бўлган зўравонликка тез кўникиб кетди. Тўғрироғи, лекин бу мантиқий тахминдан келиб чиқади, Сталин тўла ишга солиб юборган жазо машинаси қуйи бўғин ижрочилари хаёлинигина эмас, ўзининг ҳам хаёлини эгаллади. Эҳтимол, универсал восита сифатида зўрлик ишлатиш ғоясига тойиб кетиш бир қатор босқичлардан ўтгандир. Аввал,— мавжуд душманларга қарши курашиш, улар эса бор эди; кейин — шахсий душманларни йўқ қилиш; ундан кейин зўрликнинг даҳшатли инерцияси ўзўзидан ҳаракат қила бошлади; ниҳоят зўрлик содиқлик ва эътиқоди маҳкамлигини ифодаловчи кўрсаткич бўлиб қолди. Масалан, ҳатто, унинг энг яқин ёрдамчилари Молотов ва Каганович, бирининг хотини, иккинчисининг акаси «халқ душмани» сифатида қамоққа олинганлиги ҳақидаги хабарни итоаткорона кутиб олдилар.

Баъзида Сталин энди жамиятга худди инсон аквариуми сифатида қарай бошлади; ҳаммаси унинг ҳукмида... «Зараркунандалик», жосуслик, «иккиюзламачилик»лар билан курашиш доҳийга эътиқоди маҳкамлик, кўр-кўрона ишониш ва содиқликнинг шармандали белгилари бўлиб қолди. Масалан, ВКП(б) XIV съездида сайланган Сиёсий бюро аъзолари ва аъзоликка кандидатлардан олти киши душманлар бўлиб чиқишини ҳатто тасаввур ҳам қилиш мумкин эмас! Сталин «душманларни» йўқ қилар, тўлқинлар эса янада олисларга кетарди... Бу машъум кучнинг фожиали тантанаси эди. Ким билсин, шафқатсизлик билан Сталиннинг ҳеч қачон аниқланмаган руҳий касаллиги ёнма-ён турмаганмикин? Акс ҳолда ўз рақибларини йўқотган Сталинга хавфли синовлар арафасида партия ва давлатнинг энг яхши кишиларини қириб ташлашни» давом эттириш нечун керак бўлиб қолганлигини тушунтириб бериш қийин. Кези келганда айтиш керакки, НКВД органларининг ўзида жуда кўп большевиклар ёппасига шубҳаланиш ва репрессиялар васвасаси хавфини бошқалардан олдинроқ кўрдилар. Биргина улар даврасида 20 мингдан ортиқ соф виждонли кишилар бу ўтакетган қонунсизлик қурбони бўлдилар.

Бироқ, тарихнинг ҳеч қандай қинғирликлари «ер юзида биринчи социализм»ни вужудга келтирган халқдан унинг ютуқларини пировардида тортиб ололмади ва фожиага қарамай биз ўз идеалларимизга содиқлигимизни сақлаб қолдик. Зафар ва фожиа диалектикасининг ўзидаёқ турмушимизнинг бениҳоя мураккаблиги яшириниб ётади, унда халқ оммасининг ҳал қилувчи роль ўйнашига қарамай, (ниҳоят!) тарихий шахсларга ҳам кўп нарса боғлиқдир. Гегель сўзлари билан айтганда, инсон тақдири, фақат, унинг шахсий тақдиригина бўлиб қолмай, унда умумий аҳлоқий фожиали тақдир намоён бўлади. Унинг фожиаси худди ана шундан иборатки, муайян босқичда Сталин миллионлаб кишилар назидда у шунчаки одам сифатида эмас, социализм рамзи, жонли тимсоли сифатида қабул қилиниб келинган. Ёлғон ҳадеб такрорланаверса ҳақиқат бўлиб кўринади. Доҳийни илоҳийлаштириш олий маъно кашф этди, одамлар кўзи олдида ҳар қандай салбий ҳодисаларни «душман»ларнинг- найранглари деб оқлашга ва аксинча, ҳамма ютуқларни биргина одамнинг даҳоси ва эрки билан боғлашга олиб келди. У ёки бу қарорларни, айниқса, катта анжуманлардаги қарорларни қабул қилар ва ошкор этар экан, Сталин классикларга мурожаат қилишни хуш кўрарди. Бунда у ҳамма инсонларга хос ожизлигини намоён этарди. Одамлар суянишни ёқтирадилар. Ҳатто Сталиндек қудратли инсон назария обрўси, ғоявий штамплар, ўзининг улуғ ўтмишдоши соясига бекинишдан ҳоли эмасди. Зафар ва фожиа совет кишиларининг юксак ватанпарварлиги, интернационализмида ва айни вақтда, кўп ташкилотларнинг догматизми ва бюрократизмида, миллионларнинг чинакам содиқлиги ва фидокорлигида ва аппаратнинг ҳамма нарсани ҳал этиши ҳамда «винтчалар» психологиясини қарор топтиришда ўз ифодасини топарди.

Ҳар бир аср ўзининг«ўрта асрлари»га эга, дейиш ҳаммадан осон нарса. Мен шунга қатъий ишонаманки, агар Ленин ўлимидан сўнг халқ ҳокимияти тақчиллиги вужудга келмаганда жамиятнинг социалистик ривожланиши марксизмнинг юксак идеалларига қарамай, Ватан тарихи қалқонида ҳосил бўлган ўша пачоқ жойларсиз давом этиши мумкин эди. Фожианинг содир бўлиши муқаррар эмасди. Албатта, энди узоқлашиб қолган ўша йилларда танланган йўлдан кўра бошқача тарқат тўғрисида гапириш ҳозир осонроқ. Ҳодисаларни таҳлил қилиш енгил. Уларни ҳал этиш ҳамма вақт мураккаброқ бўлади.

Ҳозирги юксакликлардан шундай кўринадики, қаршисида ҳатто партия оппозиционерлари ҳам таъзим қилган Лениннинг ўлимидан сўнг партияни бошқаришга Троцкий ва Бухарин реал имкониятга эга эдилар. Бугунги кунда уқтириш мумкинки, агар Троцкий партияни бошқарганда, партияни социалистик ютуқларни бой бериб қўйишга олиб келадиган яна ҳам оғирроқ синовлар кутарди. СССРда социализм қурилишнинг аниқ ва равшан программаси Троцкийда бўлмаган ҳам эди. Бухаринда эса бундай программа, умумпартия мақсадларини ўзича кўра олиш бўлган. Бироқ Бухарин инсон сифатида ўзига жалб қилувчилиги, юксак заковати, хушмуомалалиги, инсонийлигига қарамай, иқтисодий қудратни ривожлантиришда мамлакат кескин сакраш қилишининг тарихий заруратини узоқ вақтгача тушунмади.

Шунингдек, яна Рудзутак, Фрунзе, Риковлар ҳам бор эди, албатта. Лекин Ленин ўлимидан кейин деярли 30-йилларнинг бошигача революция доҳийлари орасида Сталин жаҳонда биринчи социалистик давлатни қарор топтириш ва мустаҳкамлаш сари партия йўлининг энг изчил ва иродали ҳимоячиси бўлган эди. Ҳа, у Ленинга тенг кела оладиган сифатларга эга эмасди. Бироқ бу сифатлар ҳеч кимда йўқ эди. Албатта, Сталинда Лениннинг гениал маънавий қудрати, Плехановнинг назарий пухталиги, Луначарскийнинг маданияти йўқ эди. У на йирик назариётчи, на оташин нотиқ, на жозибали шахс эди. Маънавий, аҳлоқий муносабатларда у кўпларга тенг келолмасди. Лекин қандай қилиб биринчи бўла олди?! Янги тузум омон қолиши учун кураш вақтида етакчининг мақсадга эришишга интилувчанлиги ва сиёсий иродаси жуда катта аҳамиятга эга эди. Бу ўринда Лениндан сўнг Сталинга тенг келадиган одам йўқ эди ҳисоб. Шекспир Ғамлетининг сўзлари билан айтадиган бўлсак, Сталин «номукаммалликлар юки»га қарамай бошқаларда бўлмаган қандайдир хусусиятга ҳам эга эди. Бу ўринда Сталиннинг ўз мақсадларига эришиш учун партия аппаратидан иложи борича кўпроқ фойдаланиш қобилияти катта роль ўйнади. Лениннинг ўлимидан сўнг Сталин билан ёнма-ён қолган кўплар ҳам ўзларини кўрсата олмадилар. Бундай шароитда бошқа етакчиларнинг талабгор бўлиб чиқиши эҳтимолдан узоқ эди.

Лекин гап, охир оқибат, шахсларда эмас, балки, аввало, Ленин ярата бошлаган демократик потенциал сақлаб қолинмаганидадир. Ҳамма гап ана шунда. Агар тасодифлардан социал ҳимояланишнинг демократик белгилари вужудга келтирилганда эди, етакчи шахс улуғ бўладими, йўқми, бу ҳал қилувчи роль ўйнамасди. Акс ҳолда мамлакат тақдири ҳокимият тепасига ким ўтиради, деган тарихий танланишга қаттиқ тобеъ бўлиб қолади. Мамлакатимизда социализм қарор топиши учун, кўп ишлар қилган, бирон бир оппозицияларга учмаган Сталин ҳокимият қўлига киргандаги синовга бардош беролмади. Аввало, бу, умуминсоний аҳлоқий қадриятларга унинг муносабатида кўринади. Сталин сиёсий мухолифларга шунчаки шафқатсизгина эмасди, у ҳар қандай бошқа нуқтаи назарни оппортунистик деб ҳисобларди. Кимки у билан бўлмаса, душман сифатида баҳоланарди. Сталинда сўзсиз ижрочиликни ифодалаш тарзида тушунилган бурч ғояси инсон ҳуқуқи ғоясидан устун турарди.

* * *

Кейинги авлодлар тилида қолиш ҳаммага ҳам насиб этмайди. Бу Сталинга насиб этди. Лекин унинг абадийлиги — ташвишлидир. Турли сифатларга тўлиқ, ҳам ҳурмат, ҳам нафрат, ҳам қайғу, ҳам доимий англашилмовчиликлар билан йўғрилган унинг тарихимиздаги роли ҳақидаги баҳслар ҳали-вери сўнмайди. Нима бўлганда ҳам, Сталин тақдирида, биз шунга яна бир бор иқрор бўламизки, пировардида улуғ ғоялар кучи одамлар кучидан зўррокдир, шунинг учун сталинча суиистеъмолларнинг фожиали қисмати, албатта, марксизмнинг даҳолари олға сурган ғояларнинг улкан жозибасига путур етказа олмайди.

Одамлар ҳукми ҳаёлий бўлиши мумкин. Тарих ҳукми эса абадийдир.

(«Литературная газета»дан).

● Ўзбекистон ССР Театр арбоблари союзи кўплаб хорижий мамлакатларнинг санъат арбоблари билан ижодий алоқаларни тобора мустаҳкамлаб бормоқда. Ҳусусан, кейинги йилларда Ҳиндистон, Болгария, Афғонистон санъаткорлари билан ҳамкорликни кенгайтириш борасида қатор тадбирлар амалга оширилди. Шу кунларда эса Корея Халқ Демократик Республикасидан ташриф буюрган санъаткорлар ўзбек совет санъати ютуқлари билан танишмоқдалар. Суратда: Ўзбекистон ССР Театр арбоблари союзи правлениесининг раиси, СССР халқ артисти Бернора Қориева КХДР делегацияси аъзоларини қутламоқда.

М. НАЗАРОВ фотоси.

ЯНГИ КИТОБЛАР

Ўзбекистон ССР «Медицина» нашриёти қуйидаги китобларни босмадан чиқарди:

И. Қ. МУСАБОЕВ. «Юқумли ичак касалликлари». Ўзбек тилида. 1988. 48 бет. Тиражи 15000 нусха. Баҳоси 10 тийин.

Ушбу китобчада юқумли ичак касалликлари, вирусли гепатитнинг пайдо бўлиш сабаблари, аломатлари, касалхонага юборилгунга қадар беморга кўрсатиладиган дастлабки ёрдам ҳақида сўз юритилади. Бундай касалликларнинг олдини олиш чоралари, вирусли гепатит билан оғриганларнинг пархези хусусида маслаҳатлар берилади.

●

Т. УЛУҒХЎЖАЕВ. «Болаларда учрайдиган тери касалликлари». Ўзбек тилида. 1988. 30 бет. Тиражи 17000 нусха. Баҳоси 5 тийин.

Рисолада болаларда учрайдиган тери касалликларининг олдини олиш ҳақида сўз юритилади. Хроник касалликлар: экзема, псириаз, нейродермитнинг олдини олиш ва бемор болаларни диспансер рўйхатига қайд этиш масалаларига алоҳида аҳамият берилади.

●

Р. А. Капкаев, Э. Г. Ким, Г. Т. Ризаева. Захм ва зурриёт. Ўзбек тилида. 1988. 31 бет. Тиражи 25000 нусха Баҳоси. 5 тийин

Муаллифлар захм касаллигининг ҳар хил турлари билан оғриган аёлларда ҳомиладорликнинг кечиши масалаларини ёритадилар. Бола тушиши ва чақалоқнинг ўлик туғилиши каби оғир асоратлардан ташқари, анемия, нефропатия, эпилепсия ва бошқалар ҳақида фикр юритилади. Захмнинг зарари, унинг зурриётга ҳалокатли таъсирини эслатиб ўтадилар, бу оғир дарднинг олдини олиш юзасидан маслаҳатлар берилади.

●

Ҳ. Р. Алимова. «Ҳомиладорликнинг нормал кечишида аёллар консультациясининг роли». Ўзбек тилида, 2-нашри. 1988. 24 бет. Тиражи 10000 нусха. Баҳоси 5 тийин.

Бўлажак она ва бола соғлиғини сақлашда аёллар консультациясининг роли ниҳоятда катта. Бу ерда аёллар ўртасида санитария маорифи ишлари олиб борилади, оғир оёқ аёлларнинг соғлиғи ҳар тарафлама текширилиб, уларда яширин кечаётган касалликлар аниқланади ва профилактика тадбирлари кўрилади.

Муаллиф аёллар консультациясига вақтида қатнаб туришнинг нима учун зарурлигини турли мисоллар билан баён этади. Ҳомиладорлик даврида аёл ўзини қандай тутиши, овқатланганда физкультура машқлари билан шуғулланганда нималарга эътибор бериши хусусида маслаҳат беради.

Нафосат аукциони

Республика Архитекторлар союзининг кўргазмалар залида бўлиб ўтган аукционда рассомлар, заргарлар ва ҳаваскор усталарнинг 400 дан зиёд тасвирий санъат, графика, декоратив-амалий санъат асарлари ва заргарлик буюмлари қўйилди.

Анъанага айланиб бораётган ким ошди савдо-кўргазмасидаги яна бир янгилик салон-магазинининг ташкил этилганлигидир. Бу ерда рассомларнинг аукционга чиқмаган асарлари билан савдо қилинди. Кўргазмада айниқса, рассом И. Гартвен графикаси, И. Олейников натюрмортлари, М. Юсупов, М. Фекторовичларнинг заргарлик буюмлари иштирокчилар томонидан бажонидил харид қилинди.

Мазкур ким ошди савдо-кўргазмаси Совет маданият фондининг Ўзбекистон бўлими томонидан ташкил этилди.

З. НАСРИДДИНОВ.

КЎРГАЗМАДА РАССОМ-ПЕДАГОГ АСАРЛАРИ

Низомий номидаги Тошкент Давлат педагогика институтида СССР Рассомлар союзининг аъзоси Янис Салпинкиди асарлари кўргазмаси намойиш этилди. Кўргазмадан мўйқалам соҳибининг ранг-тасвир ва графикага оид 40 дан зиёд асарлари ўрин олди.

Асар мазмунига барча тасвирий воситаларни бўйсундириш, уни рангларнинг ёрқин мажмуаси таъсирчанлиги орқали ўзига хос тарзда акс эттириш рассом ижодининг асосий хусусиятидир. «Хумсоннинг тошлари ва суви», «Сўқоқда тонг», «Тунги Лаби-ҳовуз», «Гул сотувчи қизлар», «Пианиночи Е. Попова» портрети, «Куз» полотнолари ва айниқса, «Қувонч гилами» композицияси ижодкорнинг лирик-романтик пландаги ишлар яратиш борасида самарали изланаётганлигини кўрсатади. Унда рассом барча гўзал, қайтарилмас нарсаларни сақлаб қолиш, улардан баҳраманд бўлиб, маънавий ва моддий бойликларни келажак авлодларга етказиш ўз қўлимизда эканлигини таъкидлайди. «Профессор Н. Маллаев» портретида эса ўй-хаёлларга чўмган, ўз ҳаёт йўлини сарҳисоб қилаётган педагог-олимнинг нуроний, жиддий қиёфаси акс эттирилган.

Шунингдек, экспозициядаги линогравюралар, қаламчизгилар, этюдлар ҳам кўпчиликда катта қизиқиш уйғотди.

Б. ТОЖИЕВ.

Хотира куни олдидан

МАРҲУМЛАР ЁДИ

МАРТ ойининг охирги якшанбаси республикамизда анъанавий Хотира кунидир. Вафот этганларнинг хонадонларига қариндош-уруғлар, ёру-дўстлар бориб оила аъзоларидан кўнгил сўрайдилар. Сўнг қабристонга бориб, марҳумнинг қабри атрофини супуриб тозалашади. Ўша куни қабр тошлари қўйиш ҳам мумкин. Қабрга қўйиладиган ёдгорлик тошлари бошқаларникидан деярли фарқ қилмаслиги, унга ёзиладиган лавҳалар ниҳоятда камтарона (марҳумнинг исми-фамилияси, туғилган ва вафот этган йили, ойи ва куни, ҳаёт маъноси, умр мазмунини ифодаловчи икки сатр шеър) бўлмоғи маъқул. Қабр устига ҳаддан ташқари катта, серҳашам ва қимматбаҳо тошлар ўрнатиш, баҳайбат сағаналар қуриш мақсадга мувофиқ эмас.

Хотира куни маросимини кечқурун оила даврасида қариндош-уруғлар, дўст-биродарлар билан давом эттириш мумкин. Маросимга келганлар кечқурун маълум бир вақтда (масалан, соат 20.00 да) марҳум яшаган хонадонга тўпланадилар. Марҳумнинг сурати кўзга ташланадиган жойга осиб қўйилади. Ўша куни ҳовли, кўчалар супурилиб тозаланади, марҳумлар хотирасига кўчатлар экилади. Оилавий ҳашар уюштирилади. Белгиланган вақтда ҳамма йиғилиб бўлгач, оила бошлиғи ёки энг кекса киши сўз бошлайди. У оила тарихи, ота-боболари, қариндош-уруғлари, уларнинг касб-ҳунари, элдаги обрў-эътибори ҳақида гапиради. Марҳумлар номма-ном эсланади. Улардан қолган фотоальбомлар, ҳужжатлар, шахсий буюмлар даврадагиларга кўрсатилади, уларнинг тарихи сўзланади. Даврадаги бошқа қариялар, катта ёшли оила аъзолари, болалар ҳам суҳбатга актив аралашадилар. Марҳумларнинг босиб ўтган ҳаёт йўли, фазилатлари, эзгу ишлари, одамларга қилган яхшилиги, меҳнатсеварлиги, фарзандларга меҳрибонлиги, оилапарварлиги ҳақида навбатма-навбат гапирилади. Марҳумлар ҳаётида содир бўлган хурсандчилик ва қийинчилик кунлари, ибратли воқеалар ҳикоя қилинади.

Агар, марҳумларнинг гап-сўзлари ёзилган магнитофон лентаси бўлса, у қўйиб берилади. Ҳазин, мунгли куй-қўшиқлар тинглаш (масалан, «Муножот», «Чўли ироқ», «Али Қамбар», «Сувора», «Савти наво» ва бошқалар). Навоий, Фузулий, Машраб, Фурқат ва бошқаларнинг инсон умри, ҳаётнинг абадийлиги ҳақидаги ғазаллари, замонавий шоирларнинг марсия ва бағишловлари, аллома ва донишмандларнинг ибратли сўзлари, ҳикоялар ҳам оилавий хотирлаш маросимидаги суҳбатдан кейин ўрин олади.

Оилавий хотирлаш маросимида қатнашмаётган (ҳарбий хизматда, ўқишда, сафар-саёҳатда юрган) оила аъзоларидан келган хат ва телеграммаларни ўқиб бериш, уларга биргалашиб мактуб ёзиш, бунда Хотира кунини эслатиш мақсадга мувофиқдир.

Марҳумларни хотирлаш маросимида оила аъзолари бир-бирларига самимий муносабатда бўлишлари, меҳрибончилик кўрсатишлари керак. Лекин, хурофий одатларга мутлақо ўрин берилмаслиги зарур.

Марҳумлар хотирасини эъзозлаш ва абадийлаштириш, у бошлаган ажойиб ишларни давом эттириш, орзу-умидлари ва васиятларини амалга ошириш, марҳумларнинг оила аъзоларига ҳамдардлик билдириш, лозим бўлса моддий ёрдам кўрсатиш ҳар бир кишининг инсоний бурчидир!

Ғ. ҒАФУРОВ,
Тошкент Давлат маданият институти доценти, филология фанлари кандидати.

СПОРТ

СУЗУВЧИЛАРНИНГ РЕКОРДЛАРИ

● ТАЛЛИНДА СССР ва ГДР сузувчилари ўртасида анъанавий халқаро учрашув бўлиб ўтди. Қатнашчилар программанинг қатор турларида юксак натижа кўрсатишди. Жумладан, эркаклар ўртасида 100 метрга чалқанча усулда сузишда Игорь Полянский маррага 55,17 секундда етиб келиб жаҳон рекордини ўрнатди. Иккинчи ўринни эгаллаган тошкентлик Сергей Заболотнов 56,43 секунд натижа кўрсатди. Шунингдек, 4х200 метрга эстафетали сузишда СССР терма командаси мамлакат рекордини ҳам ўрнатди. Анъанавий мусобақанинг сўнгги кунида И. Полянский бир кун аввал ўрнатган жаҳон рекордини эстафетали сузишда секунднинг юздан бир бўлагига яхшилади.

ДУРАНГ НАТИЖА ҚАНОАТЛАНТИРМАДИ

● ЕВРОПА кубок эгалари кубоги мусобақасининг чорак финалида қатнашаётган Минск динамочилари ўтган куни Бельгиянинг «Мехелен» клуби билан жавоб учрашувини ўтказишди. Маълумки, сафарда совет спортчилари 0:1 ҳисобида енгилишган эди. Бу сафар 1:1 ҳисоби қайд этилди. Ярим финалга «Мехелен» командаси йўлланма олди.

● ЛЕНИНГРАДНИНГ «Зенит» ва Бокунинг «Нефтчи» командалари ўйини билан мамлакат чемпионатининг иккинчи турига якун ясалди. Ленинград футболчилари 2:0 ҳисобида ғолиб келишди.

Икки турдан сўнг тўрттадан очко тўплаган Москва ва Тбилиси динамочилари пешқадамлик қилишмоқда.

ПОЛВОНЛАР ТУРНИРИ

● ЭРКИН КУРАШ бўйича Наманганда ўтказилган республика очиқ биринчилигида Ўзбекистон полвонлари билан бирга Қозоғистон, Қирғизистон, Тожикистон республикалари, РСФСРнинг айрим шаҳарларидан келган спортчилар ҳам иштирок этишди. Тўрт вазнда тошкентлик курашчилар А. Мириков В. Долженко, Р. Идрисов ва С. Твердохлевлар чемпион бўлишди. 57 ва 82 килограммгача вазнларда андижонлик Н. Асронов ва фарғоналик А. Лалакиди биринчи бўлишди. Қолган тўрт вазнда меҳмонлар ғолиб келдилар.

ҲАР ТЎҒРИДА

ОДДИЙ ГАЗ СУВНИНГ ФОЙДАСИ

✦ Эндиликда, товуқ фермаларида, тухумларнинг синаверишидан келадиган катта зарар қўрқинчли эмас, демоқда Иллинойс штати (АҚШ) университетининг илмий ходими Тед Одом. Узоқ тажрибалардан сўнг олим, оддий газ сувни ичириб боқилган товуқлар пўсти ўта мустаҳкам, пишиқ-пухта тухум қўя бошлайди, деган фикрни айтмоқда.

ЯНА БИР ТАШКИЛОТ

✦ АҚШда «озодлик учун курашчилар»нинг яна бир ташкилоти пайдо бўлибди. Улар товуқхона катакларида «азоб» чекаётган товуқларни озод қилишни ўз олдиларига мақсад қилиб қўйишди. Дастлаб, «кураш»чилар группаси, амалий ишга ўтиб, Делавэр штатидаги фермага ҳужум қилиб, 25 та товуқни озод этишган.

УСТАСИ ФАРАНГЛАР

✦ Голландия полицияси сохта пул ва ҳужжатлар тайёрлайдиган йирик яширин фабрикани аниқлашга муваффақ бўлди. Шимолий денгизнинг халқаро курорт соҳилларидаги Схевеннинг шаҳарчасида қўним топган устаси фаранг сохтакорлар томонидан ясалган қиймати 100 гульденлик 50 минг банкнот, 750 сохта шофёрлик гувоҳномалари ва автомашиналар учун мўлжалланган ҳужжатнинг тоза бланклари, 500 га яқин шахсий гувоҳномаларни мусодара қилишди. Полиция маҳкамаси вакилининг гувоҳлик беришича, жиноятчилар узоқ вақтдан бери ишлаб келаётган кўринади. Кўпгина сохта банкнотлар Гаага магазинларига ва яқин атрофдаги шаҳарга тарқаган. Қаллоблар бу ҳужжатларни шунақанги усталик билан ясашганки, ҳатто мутахассисларнинг ҳам сохта пулни ҳақиқийсидан ажратиб олишга ақллари лол қолди.

ЧЕТ ЭЛ ХАБАРЛАРИ

СОВЕТ ОЛИМИГА ХАЛҚАРО МУКОФОТ

ПАРИЖ, 16 март. ТАСС мухбири А. Емельянов хабар қилади: Франция пойтахтидаги Европа космик агентлиги биносида совет олими академик Р. З. Сагдеевга «87-йил инсони» халқаро мукофоти топширилди.

«Қарор топган анъанага кўра,— деди халқаро жюри президенти Лео Сеннежон ТАСС мухбири билан суҳбатда,— бизнинг мукофотимиз ҳар йили ғоят катта хизматлари учун Франциянинг битта вакилига ва битта чет эл вакилига топширилади. Ўтган йил якунлари бўйича бу мукофотга совет физиги билан француз астрофизиги Р. Бонмэ сазовор бўлган эди. Атоқли совет олимига катта эсдалик медали ва халқаро жюри дипломини топшириш фақат унинг шахсий хизматларига чуқур ҳурмат белгиси эмас, айни вақтда космик фазони ўзлаштириш ишига совет фани қўшаётган бебаҳо ҳиссанинг яна бир бор эътироф этилишидир».

Р. З. Сагдеев ўз нутқида космосни илмий жиҳатдан ўзлаштириш соҳасида Совет-Франция ҳамкорлигининг самарадорлигини таъкидлаб ўтди. «Биргаликда қилинган кўп йиллик меҳнат туфайли мамлакатларимиз олимлари ўртасида дўстлик ва ҳамжиҳатлик муҳити вужудга келди»,— деди у.

ПЕРУ

СССР ТЎҒРИСИДА КИТОБ

ЛИМА, 16 март. (ТАСС). Совет Иттифоқида рўй бераётган қайта қуриш жараёни социализмнинг буюк ҳаётбахш кучидан далолат берадики, ер юзидаги халқлар ялпи тинчлик ва хавфсизликни мустаҳкамлаш орзу-истакларини айни шу социализм билан боғламоқдалар. Перу Коммунистик партияси Марказий Комитетининг Бош секретари Хорхе Дель Прадо «Улуғ Октябрь 70 йиллиги» номли китобни тақдим этишга бағишлаб бу ерда ўтказилган тантанали маросимда сўзга чиқиб, ана шулар ҳақида гапирди. Мазкур нашрда совет давлати тарихининг асосий босқичлари ҳикоя қилинади. Перудаги кўзга кўринган сиёсат, маданият ва жамоат арбобларининг Перу — Совет муносабатларини ривожлантиришга ва ядро ҳалокати хавфининг олдини олишда совет ташқи сиёсатининг ролига бағишланган мақолалари берилган. Перудаги етакчи газеталар журналистларининг китобга киритилган репортажлари ўқувчиларни совет халқининг бугунги куни билан таништиради.

КОМИССИЯ МАЖЛИСИ

ЖЕНЕВА, 16 март. (ТАСС). Бугун бу ерда Совет-Америка доимий маслаҳат комиссиясининг навбатдаги сессияси очилди.

Бу комиссия 1972 йил 21 декабрда СССР билан АҚШ ҳукуматлари ўртасидаги аҳдлашув тўғрисидаги меморандумга мувофиқ таъсис этилган бўлиб, унинг вазифаси стратегик ҳужум қуролларини чеклаш ҳамда ядро уруши чиқиши хавфини камайтириш тадбирлари ҳақида СССР билан АҚШ ўртасида тузилган битимларнинг мақсад ва қоидаларини амалга оширишга ёрдамлашишдан иборатдир.

ЭРОН-ИРОҚ УРУШИ ДАВОМ ЭТМОҚДА

● БАҒДОД, 16 март. (ТАСС). Расмий ҳарбий вакилнинг хабар беришича, бугун Ироқ Теҳронга яна тўртта ракета отган. Эрон ракеталари Бағдоддаги турар-жой кварталларини ўққа тутиши натижасида вайронагарчиликлар юз берди, аҳоли ўртасида қурбонлар бор.

● НИКОСИЯ, 16 март. (ТАСС). ИГНА агентлиги бугун эрталаб Эрон Бағдодга тўртта ракета отганлигини хабар қилди. «Ер-ер» туркумидаги ўн битта тактик ракета Басрага ҳамда унинг атрофидаги Ироқ қўшинлари тўпланган районларга отилган.

Эрон авиацияси Қиркўк, Амара, Зубайдат шаҳарларидаги ва бир қанча бошқа аҳоли пунктларидаги ҳарбий ва иқтисодий объектларга, шунингдек фронт чизиғи бўйлаб Ироқ позицияларига ракета-бомба зарбалари берган.

● Исроил ҳарбийларининг қонхўрлиги соф виждонли кишилар қалбини ларзага солаяпти. Жойларда бундай бебошликларга қарши намойишлар бўлиб ўтмоқда. Суратда: Деҳлидаги фаластин студентлари Иордан дарёсининг ғарбий қирғоғи ва Ғазо секторида исроил босқинчилари ўтказаётган жабр-зулмларга қарши намойиш қилмоқдалар.

ПТИ—ТАСС фотоси.

«Ёзги» вақтга ўтиш

СССР Ягона вақт ва эталон частоталари давлат комиссияси хабар қиладики, 1988 йил 27 март, якшанба куни Совет Иттифоқи территориясида «ёзги» вақт жорий этилади.

«Ёзги» вақтга ўтишда 27 март куни соат 2. да соат мили 1 соат олдинга суриб қўйилади.

Волгоград ва Саратов областлари территориясида иккинчи соат минтақаси учун амал қилиб турган минтақа вақтини ҳисобга олиб, шу областлар территориясида белгиланган тартибга биноан соат мили олдинга сурилмайди.

(ТАСС).

Редактор
Н. НАСИМОВ.

РЕКЛАМА ВА ЭЪЛОНЛАР

Ўзбекистон ССР Маданият министрлиги
М. Қориёқубов номидаги Ўзбек давлат концерт-филармония бирлашмаси

В. И. ЛЕНИН НОМЛИ СССР ХАЛҚЛАРИ ДЎСТЛИГИ САРОЙИДА

21, 22 МАРТ СОАТ 19.30 ДА
ЎЗБЕКИСТОН ССР ХАЛҚ АРТИСТИ, ТУРКМАНИСТОН ССРДА ХИЗМАТ КЎРСАТГАН АРТИСТ

Бобомурод ҲАМДАМОВ КОНЦЕРТИ

Программада ўзбек классик ва замонавий қўшиқлар, шарқ халқ қўшиқлари ижро этилади.
Билетлар СССР халқлари дўстлиги саройи кассасида соат 14.00 дан сотилмоқда.

ГУГУРТ ЎРНИГА...

ЭЛЕКТР ЁКИ ПЬЕЗОКЕРАМИК ГАЗ ЁНДИРИШ ПРИБОР[illegible] ҚАРИЙБ БИР ЙИЛ МОБАЙНИДА ИШЛАТСАНГИЗ БЎЛАД[illegible]

Бу приборлардан фойдаланиш жуда осон ва қула[illegible] уларнинг ёнғин чиқариш хавфи йўқ.
Электр ёки пьезокерамик газ ёндириш приборини уй-рўзғор буюмлари магазинларидан сотиб олишингиз мумкин.

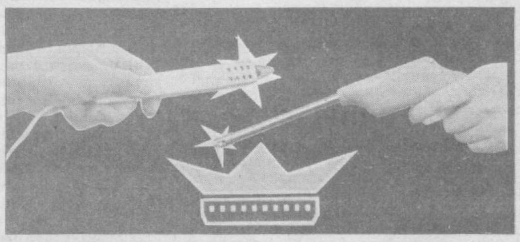

«УЗХОЗТОРГ»НИНГ ТОШКЕНТ ОБЛАСТЛАРАРО БАЗАСИ.

«ЁШЛИК» ЧОРЛАЙДИ

«ЁШЛИК» МАКТАБ-МАГАЗИНИДАГИ 4 ОЙЛИК КУРСЛАРДА

ёшлар озиқ-овқат товарларининг сотувчиси касбини эгаллашлари мумкин.
Ленин район озиқ-овқат савдоси бўлими ана шу курсларга қабул ўтказмоқда. Ўқишга Тош[illegible] шаҳрида пропискаси бўлган 16—25 ёшдаги бар[illegible] истовчилар кириши мумкин.
Ўқувчиларга ҳар ойда 52-63 сўм миқдорида стипендия берилади.
Мурожаат учун адрес: Тошкент, Привокзальная кўчаси, 32-уй, Ленин район озиқ-овқат савдоси бўлимининг кадрлар бўлими (1, 2, 5, 8, 9, 19, 24-трамвайларнинг «Будённий кўчаси» бекати).

ЛЕНИН РАЙОН ОЗИҚ-ОВҚАТ САВДОСИ БЎЛИМИ (32-48-65).

«СОЮЗТОРГРЕКЛАМА» БУТУНИТТИФОҚ БИРЛАШМАСИНИНГ ЎЗБЕКИСТОН АГЕНТЛИГИ.

ҒАЗАЛКЕНТ КОНСЕРВА ЗАВОДИ

ШАРТНОМА БАҲОЛАРИГА КЎРА
сиғими 500 граммли диабетли мураббо, сиғими 650 граммли «Осень» салати, сиғими 10,5 килограммли туника банкаларда узум пастаси, сиғими 650 граммли узум желеси, сиғими 500 граммли олхўри пастаси, сиғими 250, 500 граммли олма желеси маҳсулотларини

СОТАДИ

шунингдек умумий овқатланиш корхоналари ва кондитер фабрикалари учун

МЕВА ПАСТАЛАРИ ҲАМ ТАЙЁРЛАБ БЕРАДИ.
Мурожаат учун адрес: 702180, Тошкент область, Ғазалкент шаҳри, Ленинск кўчаси, 49-уй. Телефон: 21-003.

ИШ БАЖАРУВЧИЛАР, ЛОЙИҲА ТАШКИЛОТЛАРИ, КОЛХОЗ ВА СОВХОЗЛАРНИНГ РАҲБАРЛАРИ ДИҚҚАТИГА!

Ўзбекистон ССР Алоқа министрлигининг
ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ АЛОҚА ИШЛАБ ЧИҚАРИШ-ТЕХНИКА БОШҚАРМАСИ
(МТТС хизмати)

МАЪЛУМ ҚИЛАДИ

ТОШКЕНТ ШАҲРИ ВА РЕСПУБЛИКАМИЗНИНГ БИР ҚАТОР РАЙОНЛАРИ ТЕРРИТОРИЯСИДАН ИТТИФОҚ ВА РЕСПУБЛИКА АҲАМИЯТИГА ЭГА БЎЛГАН МУҲИМ ШАҲАРЛАРАРО АЛОҚА КАБЕЛЛАРИ ЎТГАН.
Алоқа линияларини муҳофаза этиш қоидаларига кўра кабелнинг ҳар икки томонидан 2 метрдан муҳофаза зонаси қолдирилган. Муҳофаза зонасида тупроқни текислаш, ҳандақлар, ўралар, котлованлар қазиш, шунингдек граждан иншоотлари қурилиши билан боғлиқ барча ишлар фақат кабель хизмати билан келишилган ҳолда, зарур бўлиб қолган вақтларда кабель хизмати вакилининг бевосита иштирокида амалга оширилиши керак.
Бу Низом бузилган, натижада шаҳарлараро алоқа кабелига зарар етиш ҳавфи туғилган тақдирда айбдор шахс жиноий жавобгарликка тортилади ҳамда ундан давлатга етказилган зарар ундириб олинади.
Ер қазиш ишлари учун рухсатномани халқ депутатлари шаҳар ва район Советлари ижроия комитетларининг архитекторларидан олиш зарур.
Жойларда кабель трассалари темир-бетон устунлар ва огоҳлантириш белгилари билан белгилаб қўйилган, уларда кабель участкасининг адреси ва телефон номерлари кўрсатилган.
Кабель муҳофаза зонаси ёки унга яқин жойда ер ишларини ўтказиш билан боғлиқ масалаларни ҳал этиш учун кабель участкасига мурожаат қилинг.
Ўзбекистон ССР Алоқа министрлигининг Тошкент область алоқа ишлаб чиқариш-техника бошқармаси (МТТС хизмати»нинг адреси: 700143. Тошкент шаҳри, Луначарский шоссеси, 264-уй. Телефонлар: 35-25-05, 35-18-82. 64-42-56; 65-80-43.
ТЕГИШЛИ ТАШКИЛОТЛАР БИЛАН КЕЛИШИБ ОЛМАЙ ТУРИБ, ЕР ҚАЗИШ ИШЛАРИ АМАЛГА ОШИРИЛИШИГА ЙЎЛ ҚЎЙМАНГ!
Эсда тутинг, кабель алоқа магистралининг шикастланиши давлатга катта моддий зарар етказади ва шу зонада ишлаётганларнинг ҳаёти учун хавфлидир!

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ («ТАШКЕНТСКАЯ ПРАВДА»)

БИЗНИНГ АДРЕС: 700083; ТОШКЕНТ ЛЕНИНГРАД КЎЧАСИ, 32.

Редактор ўринбосарлари — 335885, 325747, 337916, 325748; масул секретарь — 334808, 325353; секретариат — 325750; БЎЛИМЛАР: хатлар ва оммавий ишлар — 334048, 325354; идеология — 325778; саноат капитал қурилиш ва транспорт — 325749; қишлоқ хўжалиги — 325647; совет қурилиши — 325733; адабиёт ва санъат — 325553; маданият — 325767; социал масалалар — 325556; ахборот, спорт ва ҳарбий ватанпарварлик — 325645; эълонлар бўлими — 325727.

Р — 08607. А. 1564. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. ИНДЕКС: 64684. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12